

SLOVANSTVO A PSEUDOMAĎARSTVO

OD PRIATELA VŠETKÝCH LUDÍ,
ALE NEPRIATELA PSEUDOMAĎAROV

LIPSKO
OTTO WIGAND

1842

SLAWISMUS UND PSEUDOMAGYARISMUS

VOM ALLER MENSCHEN FREUNDE,
NUR DER PSEUDOMAGYAREN FEINDE

LEIPZIG

OTTO WIGAND

1842

V Pesti Hirlape, číslo 73 z roku 1841, boli opísané konania tohoročného generálneho konventu evanjelicko-luteránskych kresťanov, uskutočnené v Pešti dňa 8. a nasl. septembra pod predsedníctvom generálneho dozorcú všetkých cirkevných a školských vecí tejto cirkvi v Uhorsku, pána grófa Karola Zaya (vyvoleného 9. septembra 1840).

Čo bolo dané verejnosti na pospas, je podľa našej mienky dovolené práve tak verejne posúdiť. Dovoľujeme si preto vyjadriť tu o tom svoj názor, pričom sa nebudeme nijako zaoberať cirkevným konventom, ale jedine rozprávaním v Hirlape a s Pseudomaďarmi.

Správa nás naplnila skutočnou úctou k pánu generálnemu dozorcovi: Predovšetkým vydával počet zo svojho doterajšieho jednoročného účinkovania a podotkol, že z viacerých strán schvaľovali, ale aj hanili a upodozrievali jeho čisté úmysly. Nech sa teraz zhromaždenie otvorene vysloví, či schvaľuje alebo neschvaľuje jeho úradnú činnosť. V druhom prípade je hotový vzdať sa svojho úradu. — Takto môže hovoriť len *pocivec!* — Čujme však, čo bolo ďalej:

Vstal pán František Kubinyi a navrhol: poďakovať sa pánu generálnemu dozorcovi za jeho dokázanú horlivosť spojovať najsvätejšie záujmy protestantizmu s elementom našej občianskej existencie (pod tým sa rozumie *maďarská reč*), a tak ho ubezpečiť o prvom prípade. — Keď sa rečník, čítame ďalej, medzi iným zmienil aj o *panславizme* a o *ruskej propagande*, zdalo sa, že vzplanú mysle. No boli *mnohí*, a to *veľmi mnohí*, hotoví, ak by bolo treba (proti Slovanom), uplatniť svoje „*quos ego*“, ¹ a to nielen s *nádejným*, ale čorviac s *bezpečným víťazstvom*. — Takto Hirlap! — Zdá sa to všetko poukazovať na *predchádzajúci dohovor*, takže možno veriť, že pán gróf predložil uvedenú závažnú otázku nielen s „*nádejným*“, ale dokonca s „*bezpečným víťazstvom*“. Podľa toho — *circumstantiae variant rem etc.*²

Tu treba podotknúť, že *väčšina*, a to *veľká väčšina* luteránov v Uhorsku sa skladá zo *Slovanov* a *Nemcov*, takže aj generálny konvent bol nevyhnutne oboslaný podľa tohto pomeru. V dôsledku toho tí „*mnohí*“ a „*veľmi mnohí*“ mohli byť len *Slováci* a *Nemci*, a tak teda opraviť

Pseudomaďari. Šľachtické rody rečníka, uvedeného v *Hirlape*, sú notoricky a nepochybne *slovanské*.

Co znamená v Uhorsku „*quos ego*“, nie je ťažko uhádnuť, najmä tie efektné (pästné a fokošové)³ dôvody, ktoré obvykle používajú korteši s čiernymi perami (fekete tollasok) pri verejných poradách. Tie dôvody však, nakoľko vieme, v čistoslovanských stoliciach sa ešte nepoužívajú a dokonca na protestantských konventoch doteraz nebolo o nich počuť. — *Haladunk, uraim!*⁴ — Veru tak, urobili sme viac než sedemmisľové kroky v kultúre, lebo *takéto* dôvody budú k dispozícii už aj na pokojných cirkevných zhromaždeniach. — Istý uskočený *Slovák* referoval o tom istom generálnom konvente v *Allgemeine Zeitung* z tohto roku, v prílohe číslo 287, svojim známym nabubrelým spôsobom písania, a pýtal sa: „Keď sme prišli tam do kostola, kde boli vtedy apoštoli Slovanstva, prečo všetci mlčali? Nato bola grófovi Zayovi jednohlasne vôtovaná vďaka.“⁵ — Na zdravie! — Táto otázka patrí medzi tie pochabo-dôvtipné otázky, ktoré pýtajúci sa vedia sami aj zodpovedať. — Odpoveď je veľmi ľahká: lebo Slovania ešte nepochopili opísané brutálne argumenty v poradách. — O *pochválenom* správaní pána grófa si tu povieme niečo podrobnejšie, a to podľa čírych tlačených, a teda verejných prameňov.

Čitateľovi je už dostatočne známe, ako pán generálny dozorca od nštúpenia svojho úradu nejemne, neláskave a dokonca nepriateľsky začal utláčať, štípať a týrať protestantských Slovákov. Ako poburujúco ich on, a to na číre, maliciózne novinárske tláchanie dokonca po časopisoch *pranieroval* ako *najväčších ničomníkov*. S akou nádhernou výrečnosťou hneď v prvom štvrťroku svojho úradovania nielen u všetkých Maďarov a ostatných obyvateľov krajiny sa ich pokúsil urobiť *pohŕdanými* a *nenávidenými*, lež dokonca aj u vysokej vlády *štátunebezpečnými*. To všetko len preto, hoci proti nim ani to najmenšie nedokázal, aby na jeho slovo s najväčšou rýchlosťou svoju reč zabudli, všetko nechali tak ležať a stáť a spolu so ženami a deťmi sa naučili maďarskú reč, *ktorá je ešte ani nie hotová*. — Čo však majú za ten čas *jesť*, to im nepovedal, pretože jeho vlastná kuchyňa je dobre zásobená.

Na gymnázium v *Levoči* vyučoval totiž profesor *Hlaváček* popri teologických štúdiách tých, ktorí sa chceli vzdelávať za budúcich duchovných a učiteľov medzi Slovákmí, hodinu týždenne aj *slovanskej* reči. Jeho poslucháči dali — ako je to obvyklé — niektoré nezrelé básne vytlačiť ako svoje školské cvičenia. — Istý gramatista⁶ v Rožňave, *Kramarcsik*, rodom spišský Slovák, u ktorého malitia superat aetatem,⁷ vetril v tom *velezradu* a obžaloval profesora v istom peštianskom časopise, že mládež sa *slovanskou* rečou (prečo nie aj gréckou, hebrejskou, anglickou a francúzskou rečou, ktoré tiež vyučuje?) odcudzuje vlasti a vedie ju k velezrad-

ným tendenciám. — Pán gróf, generálny dozorca, to číta a berie všetko — však je to *vytlačené* — za najčistejšiu pravdu. Obratom posíela na predstavenstvo lýcea — dajte pozor — *bez toho, aby bol vec vyšetril, alebo aj čo len vypočul obžalovaného* — list, zostavený v štýle tureckých pašov, kde ho a pri tej príležitosti aj Slovákov vôbec opisuje ako najzavrhnuteľnejšiu triedu ľudí, *slovanskú reč* však ako *najničomnejšiu*. — Píše: „Zúrili proti pestúňkinmu lonu (vlasti); pošpinili ho preklinaniami, osočovaniami; snažili sa *zadusiť našu materinskú reč* (rozumie sa ňou *maďarčina*, ktorá nie je rečou ani pána generálneho dozorca ani Slovákov — a teda nie je *našou* materinskou rečou), živný element slobody, inteligencie, áno i samého protestantizmu. (Podobným živným elementom je alebo jedna reč na svete, alebo žiadna! — Alebo hádam *inteligencia* celého sveta väzí len v *Jelenkore, Athenaeume* atď.? *Slovania* chcú túto reč všetkých rečí preto *zadusiť*, lebo hovoria tou svojou!!!), oni *potupne vysmievali* večné príkazy rozumu, humanity (teda učí sa maďarčinu je večné prikázanie rozumu, humanity! Teda všetky národy, hovoriace inou rečou, sú *nerozumné, nehumánne!*), oni *potupne vysmievali* aj zákonné a vládne príkazy (ak áno, kde a ako to robili?), a tak sú najväčší *zločinci — matkovrahovia!!!*“ — Spytujme sa, či sa môže niekto národ na jeden dúšok horšie ohovoriť? — Z toho vidieť, že pán gróf rád hovorí v zvrchovane znetvorených obrazoch a v nerozluštiteľných hádankách. Prenechávame posúdiť všetky tieto rečnícke krásoty citu dobre vychovaného a rozvážneho čitateľa a podotýkame práve len to, že istý *oravský* (rýdzi) Maďar, pán Jób Zmeškal v *Századunk*, čísle 10 z roku 1841, vyhlásil: jemu sa to všetko *nezdá ani trošku za urážlivé*. — Nepocítil také *bodnutie* a *úder*, na to vari treba už mať ozajstnú hrošiu kožu?

Pán gróf ďalej vyhlásil Slovákom: Majú slobodnú voľbu medzi *slobodou* (totiž maďarsky hovoriť, lebo *jeho* sloboda len to znamená) a *knutou*, to znamená podľa jeho vlastných slov: alebo sa musia stať Maďarmi, alebo sa zliať so Severom. To zrejme nie je inak možné, len tak, že alebo Slováci prejdú k Rusom, alebo pozvú Rusov do krajiny, a to znamená stať sa *vlastizradcami!* — To mal za predmet kázne *generálny dozorca cirkvi a škôl* pre protestantských Slovákov, väčšinu svojich súvercov, pre tých, ktorí sú zverení jeho starostlivosti, najvernejších poddaných Jeho Veličenstva, pre státisíce pokojných, pričinlivých, mravných občanov štátu, ktorí sú telom i dušou dobri vlastenci!!! — On im necháva z úplnosti svojej vlastnej moci slobodnú voľbu spáchať jeden z najťažších *zločinov!* — Tento list poslal aj všetkým štyrom superintendentom a navyše ho nechal v Pešti *vytlačiť* v časopise, aby rovnako profesorov, ako aj všetkých Slovákov tým citeľnejšie poranil a urobil ich u všetkých ich spoluobčanov hodnými opovrzenia a predmetom posmechu!

Všetko užaslo nad týmto nepochopiteľným prenáhlením a nad tou rečou pána generálneho dozorca, upravenou na vedecky vzdelaných mužov a nárúživou nad všetko pomyslenie. Pán Čaplovič,^a ktorý je i sám Slovák a protestant, a tak na to oprávnený, podujal sa na ten neskrotený pripis, ktorý bol rovnako prenáhlene daný na pospas verejnosti, práve tak verejne, hoci veľmi šetrne, nechať vytlačiť svoj náhľad v Századunk. (Pozri prílohu číslo I.)

Pán gróf okamžite odpovedal na to, na čo uznal za dobré odpovedať. Všetky tri spisy sú vytlačené a komu záleží na tom, dozvedieť sa, kto má pravdu a kto nie, nech si sám prečíta tie články.

Istý anonym⁸ posúdil hromový spis pána grófa približne tak, ako pán Čaplovič, a nechal ho ponemčený spolu so svojou mienkou vytlačiť v Lipsku pod názvom *Schreiben des Grafen Karl Zay* atď. — To sú, nakoľko vieme, tie dva verejné nápady, ktoré spomínal pán gróf na generálnom konvente.

Nespokojný so spomenutým verejným pranierovaním Slovanov, rozoslal pán gróf koncom apríla 1841 na všetky superintendencie a školy nový obežník, ktorého obsah bol neskoršie s celým svetom oboznámený v nemeckej reči aj v osobitnej, v Lipsku vydannej brožúre *Protestantismus, Magyarismus, Slawismus* od anonymného *Priateľa všetkých ľudí a len nepriateľa tmárov*^b. — Sotva je možný jedovatejší spis proti protestantským Slovanom a dvaja ctihodní saskí generálni superintendenti,⁹ ktorým je ten spis venovaný, môžu sa zvrchovane čudovať nad ľudsko-priateľským dôkazom onoho *Priateľa ľudí* naproti svojim vlastným súvercom. — Staré maďarské porekadlo hovorí: „tót nem ember“ — „Slovan je nie človek“, rovnako ako surovému Osmanovi sú psami všetci Neosmani. — Z toho vyplýva samo sebou, že Slovania nemajú ani najmenšieho podielu na láske k ľuďom toho *Priateľa všetkých ľudí*, totiž Maďarov. — No a skrze to *Priateľ ľudí* sám seba dobre odhalil.

V onom okružnom liste pán generálny dozorca obdivuhodne rozviedol tézu, že je luteránstvo možné len v maďarskej reči a že by muselo zahynúť, ak by sa Slováci zdráhali celkom sa pomaďarčiť. — Kuriózna vec! Celých tristo rokov to bolo možné a teraz naraz je to nie možné? — No príde niečo ešte lepšie!

V tej istej brožúre „odhaľuje závoj“ a odкрýva celému svetu „cieľ úsilia Slovanov v Uhorsku“. — Vždy sa hovorí len o protestantských Slovanoch. — Pán gróf katolíkov veľmi múdre celkom vynecháva z hry, lebo tam by mohol naraziť na silné biskupské repliky, ktoré by mu spôsobili bolenie zubov. Toho sa však nemusí obávať u protestantov, ktorí sú bez každej ochrany.

On odhaľuje — čujte len, čujte!, „že dve tretiny protestantských obhaj-

cov Slovanstva (literáti, kazatelia, profesori) sú lotri, totiž *velezradcovia*". Jedna ich čiastka že pod pláštikom slovanskej rečovej kultúry sleduje zločinecké protištátne tendencie a pripravuje cestu pre ruskú výbojnosť v Uhorsku. Druhá časť však že sa chystá pod vládou rakúskej cisárskej berly spolu s Čechami, Moravou, Haličou atď. založiť vlastnú veľkú *západoslovanskú ríšu*. — A všetko toto rozpráva *Priateľ ľudí* a nepriateľ *všetkých tmárov* — tak ľahkomyselne, tak nerozvážne, ani čo by išlo o *počítanie hrachu!* — Priznáme sa, nikdy sme nepokladali úbohých protestantských slovenských literátov za *Napoleonov* — za *fabrikantov kráľovstiev*, lebo vieme, že ich politika sa najčastejšie zaoberá otázkou *starosti o chlieb*.⁶

Kto to nevie, tomu tu hovoríme: že sa podobné pikle, ako všade, tak aj u nás počítajú, a to plným právom, za najťažšie zločiny, na ktoré je zákonom určená strata hlavy a majetku. — Ďalej že je podľa znenia S. Steph. II. cap. 51 a 1715 art. 7. § 9¹⁰ každý štátny občan pod *tým istým* trestom povinný oznámiť vláde podobné pikle. Podľa 1567. 9. 1715. 7. 1723. 63. 1805. 5¹¹ každý falošný udavač prepadá *tomu istému* trestu. — Všetko to je *podľa zákona!* — Pýtame sa teda: prečo pán gróf, ktorý tak často a tak rád predkladá verejnosti svoju nepremennú príchynnosť k osvietenskému panujúcemu domu a svoju nezlomnú poddanskú vernosť, a to popri najvrelšej láske k vlasti, neoznámil vláde *podľa mena* vedúcich alebo pomáhačov odhalených piklov? — A prečo len tak vo všeobecnosti obviňuje Slovanov z toho zločinu? —

Vychvaľuje sa na str. 11 lipskej brožúry, že svojim prenáhleným levočským hromobitím „*vyhnal lišku nielen z jej brlohu, ale zrovna z jej kože*". — Prečo však opomenul vláde alebo čo len vlasti ukázať lišaciu kožu alebo prinajmenšom jej brloh, aby sme vedeli, kde hniezdia podobní štvornožci? — Až do tejto chvíle stále ešte nevieme, či tá *liška* bola ozaj niečo skutočné, alebo bola len takým výplodom jeho chimérickej obrazotvornosti, ako boli španielskemu hidalgovi¹² *veterné mlyny* obrami. — To posledné by sa asi dalo predpokladať bez prekážky, lebo, ak mal tú kožu, nebol by sa zdržal predložiť ju celému svetu usque ad nauseam¹³ ako trofej svojho víťazstva, ba ju dokonca z dom do domu ukazovať.

Podľa našej domnienky jeho trofejou je niečo celkom iné. — Svojou prenáhlenou filipikou sa totiž verejne postavil na čelo opovrženiahodných Pseudomaďarov; veď až doteraz sme nezbadali *ani jediného opravdivého Maďara* útočiť na Slovanov. — Čo bolo prirodzenejšie, ako že sa tito Pseudo- stali tým drzejšími a petulantnejšími a že vo všetkých uhorských časopisoch, najmä v Jelenkore a v povestnej špinavej *Augiášovej maštali*, nazvanej *Athenaeum* (lucus a non lucendo)¹⁴ *zúrili* a ešte stále *zúria* proti Slovanom. Ba dokonca niektoré zúrivé školské chlapčiská zaslúžilého

kazateľa a profesora *Hlaváčka*, nešťastný objekt zlosti rožňavského gramatistu a parforsného lišacieho lovu pána generálneho dozorcú, verejne *inzultovali* a čoviac mu *obloky povybíjali* (Hirlap 1841, číslo 52), lebo sa tým pravdepodobne tomu poslednému domnievali zavdačiť. — Či sa dalo kedy očakávať od generálneho dozorcú škôl, aby *poštval* neskúsenú školskú mládež proti jej profesorovi? Nemal ju radšej sám on napomenúť, aby si vážila a ctíla svojich učiteľov? Nemal jej radšej on sám dôrazne pripomenúť, že sa každú reč hodno učiť, lebo *lingua non habet osorem*, nisi ignorantem?¹⁵ A čím viac rečí sa vie, tým je človek bohatší na idey, tým viac žije, lebo sa vie dorozumieť s tým väčším počtom ľudí. Skrátka, známosť rečí je veľmi užitočná, ba potrebná, a predovšetkým rečí používaných vo vlasti.

Liškou generálneho dozorcú nie je nič iné ako povestný „*panslavizmus*“, totiž generálnym dozorcom samým tak dôvtipne odhalená tendencia Slovákov, založiť *dve veľké slovanské ríše*. Tak ich pokrstil rožňavský gramatista, a teraz sa po všetkých kútoch a končinách rozlieha *panslavizmus*. Je to ten príznak, ktorý teraz, počínajúc generálnym dozorcom ako Pseudomaďarom, dokonca „*mnohí, a to veľmi mnohí*“ z cirkevných otcov, zhromaždených na generálnom konvente, videli na vlastné oči, a to len preto, že ho videl auctor classicus.¹⁶ Kramarcsik. — Často tak jeden trubi-roh poblázni celú dedinu svojimi bláznivými víziami.

Podľa Pesti Hirlapu *dôkazy* o existencii panslavizmu predložili Pseudomaďari z príležitosti generálneho konventu. — Žaloba sa totiž zakladala sčasti na *politických konjunktúrach* a sčasti na *skutočnostiach*.

Pre *prvé* bola dôvodom skúsenosť, že od päťdesiatich rokov severský Briareus svoje ľavé rameno stále ďalej vystiera až po Čiernu Horu, aby mohol uchvátiť všetko, čo medzi tým leží.

Dôvod pre *posledné* bol, že sa v slovanských spisoch častejšie vstavovali s budúcnosťou *Všeslovanstva*. Ilýrske časopisy sú plné nepriateľstva proti Maďarom; ohlasuje sa v nich veľká moc *Všeslovanstva*; uhorskí Slovania sa nabádajú na zjednotenie; tamojšie časopisy nachádzajú medzi Slovákmi nie len odozvu, ale aj činných spolupracovníkov. — Takto Hirlap!

Och, úbohí politici, quae vos dementia cepit?¹⁷ — Aké šťastie pre Európu, že nemáte nič spoločného s vládou nad štátmi! — Vaše *konjunktúry* o politických *konjunktúrach* sú ozajstné pošetilé krčiažkové politikárenia, nie sú nič inšie ako smiešne aegri somnia.¹⁸ No a vy už nemáte ani len toľko úsudku, aby ste aspoň vytušili, že tým *sami seba* prostituuje!! — A keď sa šialeným fanatikom sníva, vari preto majú byť znepokojovaní čestní, pokojní a usilovní Slováci? — Ako celkom inak, ostroumne a správne usudzoval v Lune, číslach 78–80 statný, sveta-skúsený Chorvát (pozri prílohu číslo V), že sa nemáme ani najmenej čo

obávať briareovského prízraku¹⁹ Pseudomaďarov; že celkom bezpečne odpočívame pod mocnou ochranou našej múdrej a otcovskej vlády, že ona bdie za nás a nič nedbá na ich vesánnosť²⁰ našepkávania cudzine. — K tomu on veľmi správne dokladá: „*Len nepoctivosť a slepý stupidný fanatizmus môže vystavovať takému ohavnému podozreniu od stáročí dokázanú nezvratnú poddanskú vernosť rakúskych Slovanov k ich vysokému vladárskemu domu!*“ — A že napísal *pravdu*, vie o tom celý svet, iba Pseudomaďari nie, ktorí sú tu vykreslení ad vivum.²¹

Že viacerí Slovania sa utiekajú k záhrebským časopisom, túto hádanku by mohli dôvtipní Pseudomaďari aj sami rozriešiť. Je to preto, lebo uhorské časopisy len zriedka chcú prijať niečo v prospech Slovanov. — Zastrášení vrodenu surovosťou maďarských novinárov (pozri Jelenkor, číslo 33 z roku 1841, nápad na nemecký Pesther Tageblatt), neodvážujú sa ani vydavatelia nemeckých domácich časopisov prinášať podobné články. — Chorváti netrpia na podobnú hroznú porobu a malomyseľnosť a sú verní svojej národnosti. Nakoľko vieme, nenašiel sa medzi nimi ani jediný, ktorý by bol svoj národ tak podle zaprel a osočoval ako početní slovenskí renegáti svoj národ.

Vari sú oprávnené ísť do tlače len osočovania Slovanov? Či sú Slovania nie práve takí istí poddaní Jeho Veličenstva a takí štátni občania, ako aj Pseudomaďari, ktorí sa vydávajú za niečo iné než sú (*za Maďarov*), a nechcú byť tým, čím skutočne sú (*Slovákmi*), za čo zasluhujú iba pohrdanie. Či by Slovania nemohli mať vôbec žiaden orgán v krajine, v ktorom by sa vyjadrili, najmä keď nie sú nikdy *útočníkmi*, ale vždy sú len *napádani*? — Majú všetci utekať do Lipska, ako to urobil sám vážený *Priateľ všetkých ľudí* (exkluzíve *Slovanov*) a *nepriateľ tmárov* (ktorí sú to?). Na jeho vyprázdnenie žľče je predsa k dispozícii toľko maďarských časopisov, ktoré si za česť pokladajú, nechať ho naširoko a naďaleko rozumovať o strašidle panslavizmu.

Nepriateľské výroky slovanských náčelných ľudí sú len nevyhnutným dôsledkom otravného nepriateľstva Pseudomaďarov proti ich vlastným nacionalistom. Nerozumní teda sami zapalujú oheň a potom sa zlostia, že horí!

Obdivujeme len to jedno, že keď Slovania odpovedajú renegátom, odpovedajú vždy popri nich aj *pravým* Maďarom, takže potom aj tí musia napádať, hoci inak nemajú ani najmenšieho podielu na celom bláznivom počíne. — No inak sa to ani nedá robiť, lebo renegáti vždy napádajú Slovanov v kožuchu pravých Maďarov, a tak ani bič nemôže inšie ako praskať po kožuchu.

Že Slovania spomínajú svoj *veľký národ* — čo je na tom zlého? — On je aj skutočne veľký, má viac než šesťdesiat miliónov, a je veľmi rozšírený.

Kto zazlieva Nemcom, že sa, hoci žijú pod viac než *tridsiatimi* korunami, pokladajú za jeden národ, ktorým skutočne aj sú? — Alebo či sa len Slovanom má počítať to za zločin, čo si ostatné národy celkom slobodne myslia?

Ďalšie dôkazy pre panslavizmus Slovanov v Uhorsku sa vyskytujú už v Társalkodó, číse 6 a 16 z roku 1841. Tam píše dvaja Pseudomaďari, XYZ a I. t. i. Obidvaja Slováci, a to *kazatelia!!!*, že slovanská študentská spoločnosť v Prešporku korešponduje:

1. so všetkými v krajine existujúcimi spoločnosťami,
2. s literárnymi ústavmi na Morave a v Čechách, ba dokonca
3. s ruskou petrohradskou akadémiou reči a odtiaľ knihy dostáva.

Tieto dôkazy jasne a zrozumiteľne ukazujú iba tú najväčšiu stupídnosť udavačov. Lebo keby bod 1 a 2 aj bola pravda, čo vyplýva z toho? Kde je predsa zakázané, že sa nesmie korešpondovať so svojimi kmeňove príbuznými? — Takým činom je aj *maďarská Akadémia vlastizradná*, lebo korešponduje s mnohými zahraničnými učenými spoločnosťami a dostáva od nich knihy. To tretie nie je nič iné ako hanebný výmysel a dokazuje len to, že obidvaja žalobníci nemajú ani pochopu, čo je *ruská Akadémia*, keď ju pokladajú za schopnú korešpondovať so *slovenskými študentmi*.

Pred nedávnom v uhorských časopisoch Pseudomaďari Slovanom, a najmä slovanským študentom, opätovne vyčítali, že sa vyjadrujú o Maďaroch sčasti posmešne a sčasti nepriateľsky, že prešporskí študenti dokonca spálili obrazy Széchenyiho a Wesselényiho atď. (Társalkodó 1841, čísla 6, 16 a 34).

Tieto zlomyseľné správy obžalovaní síce bez okolkov popreli a vyhlásili ich za drzé osočovania, za čo ich aj my pokladáme. — No — dajme tomu, že by všetko to bola pravda — čo z toho nasleduje? — Sú vari Slovania povinní všetky útoky trpezlivo znášať a na ne neodpovedať? — Vari neboli o veľkom *Széchenyi Istvánovi* aj medzi Maďarmi samými rozdielne náhľady, a nie sú také až do dnešného dňa? — Sú tí dvaja spomenutí mužovia celá *vlast*, alebo sú prinajmenšom tak vysoko postavení, že by urážlivé výroky o nich bolo treba trestať ako vlastizradu?

Či nemá každý národ svoje vlastné rozpustilé frázy o iných národoch, ba dokonca o svojich vlastných príslušníkoch? — Či nekolujú aj medzi nami všelijaké satiry na Maďarov, Slovákov, Nemcov atď., áno aj na jednotlivé stolice, mestá, mestečká a dediny? Ba dokonca i na rôzne cirkevné strany, na reči, cechy, remeslá atď.? — Aké množstvo by sme ich tu vedeli nakopíť! — Či predsa Maďar pod chvíľou neomáľal svoje porekadlá: *tót nem ember*, a *tótok csak povedálnak*²³ atď., hoci sám by bez slovanských slov nevedel ani hovoriť? — Neprichádza tento posledný žart dokonca

v Tudományos Gyűjtemény 1826, V, 67 a v Hirlape 1841, číslo 63? — No ktorý *vážny a rozumný* človek by sa pohoršoval nad podobnými sprostými žartmi a ľudovými výrokmi? — Kto by prikladal nejakú cenu podobným táraninám?

No a predsa sám generálny dozorca uznal podobné pochabosti za také dôležité, že pre ne, ako sme už spomenuli, obžaloval Slovákov: oni *zúrili* proti svojej vlasti; *pošpinili* ju preklínaniami a osočovaniami; chceli *zaškrtiť* maďarskú reč; *tupili* posmechmi večné príkazy rozumu a humanity; oni sú najväčšími zločincami — *matkovrahmi!!!* — Bác!

Sme presvedčení, že tým všetkým „*zúrili*“ len proti podobným rozpustilým satirám, lebo ináč nenachádzame vôbec nič — ale *celkom nič* — čo by jeho žľč bolo malo natoľko pobúriť. — No a urobil to približne tak, ako keby niekto na každú muchu v izbe *kanónom* strieľal. Či by každý rozvážny človek nepokrútil hlavou nad takým *mušacím delostrelcom*?

Pán generálny dozorca je neobyčajne ohnivý a miluje silácke výrazy; on si medzi nimi, bez ohľadu na okolnosti, vyvolí vždy *najsilnejší*. — Podobná neprístojná a prehnaná reč sa ponáša na prepchaté delo, ktoré práve preto praskne, a jeho úlomky porania síce aj iných, ale najnebezpečnejšie samého delostrelca.

Predstavení levočskej školy mu odpovedali oveľa zdvorilejšie a miernejšie a tým naznačili, že aj reč pána generálneho dozorca mala byť omnoho jemnejšia. — Povedali však i to, že by bolo rozumnejšie bývalo namiesto tvrdých výčitiek a požiarneho poplachu zaviesť predtým vyšetrovanie; či Slováci skutočne *zúria*, *potupujú*, *posmeškujú*, vlast *špinia* atď. — *Takéto poučenie* si pán gróf nemal nechať predpisovať od Levoče; oveľa viac by *jemu* pristalo udeľovať užitočné rady, ako ich nechať sebe dávať.

Generálny dozorca protestantov je veľmi dôležitá a plným právom aj vysokovážená osobnosť, a to ako predstaviteľ skoro *jedného milióna* štátnych občanov. — Tí si ho vážia ako svojho *patriarchu*. Oni sa úfajú od neho, že bude mať priateľské a prospešné hlavné vedenie ich cirkevných a školských vecí v zmysle krajinských zákonov, najvyšších nariadení a rozhodnutí každoročnej cirkevnej rady.²³ Úfajú sa, že on celú korporáciu, kde to bude potrebné, úspešne zastúpi. Že on, kedykoľvek to budú potrebovať, poslúži im svojou otcovskou, spoľahlivou radou. Že on bude hľadiť svojím dôležitým prostredníctvom ako zmierovací sudca a svedomitý radca dobrotime urovnať všetky medzi nimi prípadne nastávajúce nesúlady, že bude teda oheň dusiť a nie naň prikladať. — Jeho inštrukciu sme síce nečítali, ale veríme, že nie je vystrojený ani *pápežskými* oprávneniami, ani takými, aké má *turecký paša*.

Všetko to už uvedené je teda naskrze nezlučiteľné s *patriarchálnym*

vzťahom generálneho dozorca a nijako nechápeme, ako mohla dokonca vysokovážená cirkevná rada vysloviť, že všetko, čo urobil pán generálny dozorca, treba pokladať za také, ako by to bola ona sama urobila. Teda aj ona vysmieva Slovákov a dokonca ich osočuje ako zločincov proti štátu, takže je za to všetko čo bolo uvedené spoluzodpovedná.

Nuž a čo pohlo pána generálneho dozorca k takémuto nepriateľskému postoju voči Slovákom, medzi ktorými žije a ktorí ho radostne a dôverivo zvolili na jeho skvelé miesto? — Nič iné, ako nesmierna túžba ich všetkých spolu s ich ženami a deťmi čím najrýchlejšie pretvoriť na Maďarov, a tak sa zapáčiť Pseudomaďarom.

Ale či je prostriedkom na to také ťažké verejné osočovanie, pranierovanie svojich súvercov, a tá nesrdečná, surová, nevhodná reč? — Či začínajú učitelia reči svoje lekcie s „*holomkami, podliakmi*“ alebo so *zauchami*?

Či on nevie to, čo vie predsa celý svet, že sa Slováci odjakživa často a radi učili uhorskú reč? — Že slovenská mládež odjakživa navštevovala *uhorské*, maďarská mládež však slovanské a nemecké učilištia? Že medzi týmito národmi od stáročí panoval najväčší mier a najlepšie priateľstvo, ktoré išlo tak ďaleko, že boli obvyklé, dokonca hromadné, *výmeny detí* na niekoľko rokov, kde uhorskí rodičia pre uspokojenie výdavkov posielali svoje deti k dobrým priateľom do slovansko-nemeckých miest a za to prevzali do opateru detí svojich slovansko-nemeckých priateľov, pričom sa tie prvé naučili slovanskú a nemeckú, tie druhé však uhorskú reč? — — tak on teda nevie, že sa Slováci po vyjdení nového zákona s dvojnásobnou horlivosťou učia maďarskú reč? Tým môžu len *získať*, lebo budú vedieť dve domáce reči, kým Maďari zostávajú len pri tej *jednej*.

Načo je teda také prudké, odporné pobádanie, načo búrlivý útok? Načo sú urážlivé výpady, osočovania, ba až inkriminácie? Načo je nenávisť a pohŕdanie zo strany samého generálneho dozorca? Prečo on nenechá voľný priechod zákonu?

Alebo chce vari povzniesť *slovanskú* reč a zvýšiť k nej lásku Slovanov, naproti tomu im maďarčinu znechutiť a urobiť nenávidenou? — Ak to chcel, nebol by mohol cieľuprimeranejšie začínať, než ako práve začal. Nech je presvedčený, že tým *slovanskej* reči veľmi poslúžil. Dôkazov na to sa dožije neskoršie.

Všetky európske vlády veľmi múdre všetko možné na to vynakladajú, aby udržali mier vo svojich štátoch a v Európe. — Či sa teda patrí na generálneho dozorca cirkvi a škôl, ktorý tak vrele hovoril na sneme v prospech východných kresťanov, áno dokonca i Židov, aby navzájom proti sebe poštvovali rôzne vo vlasti odjakživa až doteraz v bratskej svornosti žijúce národy, ba čoviac podkopával úctu školskej mládeže k jej učiteľovi,

aby on Slovákov, svojich súvercov, zverených jeho opatere, robil u Maďarov podozrivými a nenávidenými, ba dokonca u vlády ich robil podozrivými z nepriateľstva voči štátu, a tak nespočetným jednotlivcom svojej cirkvi nenahraditeľne škodil? — Je to všetko v poriadku? — Že je to tak, dokazuje všetko uvedené, a jeho vlastné tlačené spisy tak v maďarskej, ako aj v nemeckej reči. Mala podľa toho protestantská cirkevná rada dostatočný a primeraný motív všetko na seba brať a jemu za to odhlasovať vďaka? —

Je nepochopiteľné, že početní tam prítomní Slováci, keďže videli v pohotovosti spomenutý prostriedok Pseudomaďarov na „quos ego“,²⁴ hneď neopustili zhromaždenie, ba ešte sa natoľko znížili, že Slovákov, ktorí to ani najmenej nepotrebovali, obhajovali a vyhovárali proti takýmto šialeným a špinavým obžalobám.

Pán gróf slúbil, že ako dosiaľ, bude aj naďalej pokračovať vo svojom diele obracania, ak mu schvália jeho doterajšie konanie. — Ono bolo *schválené* a dokonca s povďačnosťou prijaté. Teraz už vedia Slováci, čo môžu nabudúce očakávať od neho a môžu sa pripraviť, ak nezakročí istá vyššia protekcia (úfame sa, že zakročí!) na istý druh niekdajšej Karaffovej jatky. Veď v novom obežníku sa im jasne vyhrážal, že „impavidum ferient ruinae!“²⁵ — Tento výrok je, pravdaže, veľmi chvályhodný len v prípade označenom u Horáca: „si fractus illabatur orbis“.²⁶ Keď však niekto sám podpaľuje vatru, nemôže to mať ani najmenšiu mravnú cenu, ale skôr je to mrzká zásada *zúrivca*.

Už v prvom roku svojho úradovania vedel uskutočniť ohromné zlo a doviedol to tak ďaleko, že medzi protestantskými Slovákami nastalo všeobecné rozjatrienie myslí, že začali obapolne nevražiť na seba. Že istého profesora, ako sa už povedalo, dokonca inzultovala školská mládež, že bol generálny konvent bezpříkladne búrlivý a v úplnom neporiadku, že pritom — *v kostole!* — skoro došlo na „quos ego“, totiž k *ruvačke*. — Čo možno nabudúce ešte očakávať? — Deti budú svojich rodičov, študenti svojich učiteľov *mlátiť*, cirkevné konventy sa zvrhnú na štvance a javiská bitiek, zbory vyženú svojich kazateľov a učiteľov — skrátka: „bellum omnium contra omnes!“²⁷ — Áno i sama *únia*, pánom grófom — bez akéhokoľvek predchádzajúceho rokovania so superintendentmi — a teda *prenáhlene* podnietená, pravdepodobne narazí na mnoho prekážok, jedine preto, že ju *on* ponúka, lebo dôveru väčšiny svojich súvercov nenávratne utratil.

Zvrchovane neradi sme sa odhodlali na túto reč. Zaiste nepochybujeme o jeho dobrom úmysle chcieť osožiť svojim súvercom, no z jeho spisov poznávame aj jeho nemierno ohnivý temperament, jeho živú silu obrazotvornosti, čo zachádza až do poľovania na chiméry, a ktorá ho zvádza na takéto *prehnanosť a nezodpovedné prenáhlenosti*, ktoré len *on* sám, spolu

s ostatnými Pseudomaďarmi, nepokladá za také, ktoré však celému ostatnému rozumnému svetu musia napadnúť, a to až *veľmi* napadnúť. — Čo za dobrodenia by mohol šíriť okolo seba taký človek ako on, vzhľadom na svoje šťastné občianske postavenie (je on jediný z *grófskeho* stavu medzi luteránmi v Uhorsku a k tomu bohatý), človek s takým vo vlasti povestným a najmä medzi protestantmi tak cteným menom, keby sa vedel *mierniť*, keby nevidel v každej muche slona, a keby na každú hneď nemieril kartáči a bombami!

Je nám ťažko na duši vidieť takého význačného muža, ako sa svojimi prenáhlenosťami tak hrozne kompromitoval a že on, ako generálny dozorca všetkých luteránskych cirkevných a školských vecí, sa tak zohavil znižujúcimi úsudkami a urážlivými poznámkami. Napríklad jeho *úradný* výnos na Levočanov spomenutý statný Chorvát v čísle 78 Luny charakterizoval ako „produkt postrádajúci všetku rozumnosť a miernosť“, „o ktorom by sme skôr verili že vyprýštil z prepiateho mozgu nejakého maďarského peštianskeho študenta alebo z povestnej oficíny Jelenkora ako z hlavy uhorského zákonodarcu.“ — Táto reč je veľmi tvrdá, ale je *spravodlivá*! — No a čo by tak napokon povedal ten istý vážny Chorvát o tom novom obežníku, keby vedel o ňom?

Prenáhlenosti pána *grófa* vyvolali onú lipskú brožúru, v ktorej bol posúdený sice trochu nejemne, čiastočne aj hrubo, ale rovnako *spravodlivo*.

No a keď sa v Századunk 1841, čísle 34, tak nepovoľane zaplietol do boja o miešané manželstvá, odbavili ho tamže v čísle 41 dosť bezohľadne.

Na podobné nápady by pán generálny dozorca nikdy nemal dávať popud, lebo je tým v jeho osobe citeľne dotknutá aj celá luteránska korporácia.

Možno on ani nemá v takej veľkej miere Slovákov v nenávisti a neopovrhuje nimi natoľko — lenže ani nemá na to najmenej príčiny. — Odkiaľ sa teda berie ten útočný, opovrhlivý spôsob jeho písania, odkiaľ tí „*hrdinovia, rytieri Slovanstva*“? Odkiaľ to najhlbšie podceňovanie ich reči, to sivé očiernenie, obviňovanie a obžaloba na Slovákov? — Čo iného možno z toho vyvodzovať ako najtrpkejšiu nenávisť a najhlbšie pohrdanie?

Pravdepodobne mu spôsobili závrat tie mnohé pochvalné adresy, takže sa teraz domnieva, že sa musí ešte zúrivejšie pustiť do Slovákov, aby si ich ešte viac zaslúžil. Je to skutočne dostatočný motív na zlé nakladanie s jeho súvercami? Či ho títo preto volili, aby na ich účet žal pochvaly?

No a načo také excentrické okiadzanie Maďarov a ich reči, ich *slávnej budúcnosti* a *požehnaní* maďarstva na manieru Gaskoncov, takže sa mu každý rozvážny Maďar musí priamo do očí zasmiať?

Ešte jedno, *politický* alebo *filologický* fanatizmus možno pred súdnou

stolicou zdravého rozumu práve tak málo ospravedlniť ako náboženský. — Nepochybujeme teda ani na chvíľočku, že keby tento posledný fanatizmus zase zúril proti protestantom, nik by ho vrelšie a rozhodnejšie neodsúdil ako sám pán gróf. — Ako sa teda môže vo svojej maďarskej horlivosti natoľko pozabudnúť, aby ani trošku nepochopil, že je národný fanatizmus práve taký opovrzeniahodný ako i náboženský? Ba ešte väčšmi, lebo pri náboženskom ide o istý druh a spôsob slúžiť Bohu a o večnú spásu duše. Takúto horlivosť možno ešte skôr odpustiť ako národný fanatizmus, ktorému sa obvykle odovzdávajú len úbohé hlavy. — No vráťme sa ešte späť k Hirlapu!

V priebehu rozprávania o generálnom konvente sa píše: ani zákonodarstvu, ani nikomu inému nepripadlo na myseľ odnímať Slovanom ich reč — chcú len maďarskú reč medzi nimi šíriť miernymi prostriedkami. — Zapamätajme si tieto *mierne prostriedky!*

Treba obdivovať túto tak nerozmyslene a drzo vypichnutú *nepravdu* v protestantskej cirkevnej rade! V zákone, pravdaže, nestojí o tom vôbec nič. A sám pán gróf Zay vo svojom obežníku (str. 2 lipskej brožúry) píše, že sa žiada len to, aby sa každý Slovan popri vlastnej reči naučil aj maďarskú.

Ale, čo chcú povedať tieto Zayove výroky: „Slovanská reč nie je viac rečou slobody a protestantizmu“ (kedy bola ňou?), „a preto ohrozuje podobná rušivému elementu, ich obojstranný rozvoj“. — Možno povedať niečo inzultujúcejšieho? Je teda sloboda a protestantizmus *zapletený*, že ich oboje treba *rozpliesť*? Je teda predovšetkým potrebné „*maďarských Slovanov*“ (*maďarskí?* tak sú potom aj maďarskí Maďari?), „a tu v prvom rade protestantov pomaďarčiť“. — (Prečo len protestantov? Lebo tí sú celkom bez ochrany, a preto, že si, ako sa to už povedalo, netrúfa napadnúť dobre zastúpených katolíkov.) „Preto sa musia alebo pomaďarčiť alebo splynúť so Severom“. — Slovom: „*musia sa stať Maďarmi.*“ — (Veľmi krátko a —)

Možno toto nejako inak rozumieť, ako že má byť slovanská reč celkom pochovaná? — Sám pán gróf vie viac rečí, ale ešte preto je nie ani Nemcom, ani Francúzom, ani Angličanom, ani Maďarom.

V novej lipskej brožúre na str. 4 požaduje „*Priateľ všetkých ľudí*“: „*Splynutie Slovanov s kmeňom Maďarov.*“ — (*Splynúť s kmeňom?*) „*aby sa slovanský prút pohrúžil do pevného maďarského kmeňa.*“ (Toto umelecké dielo sa ťažko podarí, keďže je prút hrubší ako kmeň.) Str. 7: „*On je ochotný prijať pre svoju vieru aj národnosť Pešerahov* (szabad a választás,²⁸ o čom my však veľmi pochybujeme!) „*a tak nech sú aj luteránski Slováci pripravení* (regis ad exemplum!)²⁹ *zameniť svoju národnosť s onou mladistvou, skvelú budúcnosť sľubujúcou maďarskou*“ (a čo, keď tá ne-

dodrží sľub?). Str. 2: „*tým sa zvýši čulosť pre tým vrúcnejšiu prítnulosť ku kráľovi a k vlasti.*“ —

Možno aj toto inak rozumieť, ako sa to už povedalo? — Neluhaj teda ten orátor³⁰ v generálnom konvente?

Maďarská reč sotva môže mať prudkejšieho verbovníka a entuziastickejšieho chválorečníka, ako je pán generálny dozorca. — Deje sa mu však tak ako všetkým entuziastom. Jeho chvála je bez miery, bez cieľa, a prišiel by do veľkých rozpakov, keby ho poprosili o bližšie vyobrazenie „*veľkej slávnej budúcnosti*“. — Aj Levočanom napísal: „*Uhorsko bude len vtedy veľké a šťastné, keď bude celé maďarské.*“ — Túto gaskonádu sa naučil od svojho auctora classicusa³¹ — Kramarsika! — Zabudol nám však povedať — aká bude tá veľkosť a to šťastie. — Sú ozaj *veľké a šťastné* všetky ostatné národy, u ktorých panuje len jedna reč? (Pozri na *Poliakov, Spanielov, Francúzov* a všetky ostatné národy!) Myslíme, že Uhorsko bude veľké a šťastné, len čo bude *inteligentnejšie a priemyselnejšie*. Len to je, čo nám chýba, a na to je dobrá každá reč.

Či vari majú iné nemaďarské národy menej prichylnosti k svojim kráľom a svojej vlasti ako Maďari? — Netreba obdivovať túto jeho invenciu? — Keby boli Bourboni urobili onen závažný objav, že prichylnosť ku kráľovi a vlasti treba hľadať predovšetkým v reči Maďarov, boli by už dlho pracovali na pomaďarčení svojich Francúzov a pokojne by sedeli na svojom tróne.

Najctenejší pán gróf, prečo ste sa vyštverali do takýchto fantastických régii? Prečo kompromitujete samého seba a zároveň i svojich súvercov? Prečo skrže také aegri somnia³² zosmiešňujete dokonca i maďarskú reč?

Ako dôkladne tu protirečí pán gróf sám sebe, dokazuje jeho výrok pri jeho inštalácii 10. septembra 1840, kde povedal: „*Rozširovanie maďarskej reči nebude sa diať ani násilím, ani potajomky. Pletichy tu nič nepomôžu a môžu spôsobiť len rozčúlenie, odcudzenie, odpor a nenávisť.*“ —

Z toho vidieť, že pán gróf veľmi dobre vie, ako sa má nejaká reč šíriť prirodzene, rozumne a účinne. — Škoda len, že jeho neskoršie slová tak prikro a hrubo odporujú tejto blahodarnej zásade! — Strhnutý víchrom fanatizmu, on sám nasledoval postup, celkom protichodný tomuto peknému náhľadu. Ostatne na čo iného ukazuje toto protirečenie, ak nie na fanatizmus?

Pýtame sa ďalej, či opísané správanie jeho a všetkých Pseudomaďarov voči Slovákom je *miernostou*? Patrí aj to spomenuté brutálne „*quos ego*“ medzi *mierne prostriedky*? —

Opakujeme: je nanajvýš neočakávané vidieť v takej vážnej cirkevnej rade prednášať takúto očividnú nepravdu.

Tú istú nepravdu pustil do sveta už aj istý fanatický Pseudomaďar

v 287. čísle Allgemeine Zeitung, a to na tento veľmi pozoruhodný spôsob: „Vplyvní ľudia nikdy nekázali o *rečovom donucovaní* a spomínané prechmaty redukujú sa na niekoľké vyhrážky *bezvýznamných fanatikov*, prijaté so všeobecnou neľúbosťou.“ — Ľjen!³³ — Pán gróf Zay sa mu môže poďakovať za tú peknú klasifikáciu a za tú ešte krajšiu charakteristiku seba ako *bezvýznamného fanatika*!

Ako všetci fanatici, tak sú aj Pseudomaďari *hluchí, slepí a maliciózni*. — Okrem už spomenutých sú tu na to ešte *tri* náležité dôkazy z toho istého Hirlapu:

1. Chcú hodiť závoj zabudnutia na minulosť, totiž na odhalené zradné tendencie Slovákov. — Tá istá smiešna *veľkodušná* reč odznela podľa 71. čísla Hirlapu aj na dištriktuálnom konvente, odbavovanom v Rožňave v dňoch 17.—19. augusta 1841.

Pýtame sa: kto dispensoval *zúrivých patriotov* od zákonného príkazu, vydať zaslúženému trestu všetkých zradcov štátu? — Ako sa len odvažujú prisvojovať si panovnícke práva a *omilostovať* štátnych zločincov? — Kde sú tí? — Na čo chcú hádzať závoj zabudnutia? — Na nič iného, ako na vlastné sprosté, nezmyselné sny, na svoje trestuhodné machinácie a očierňovania Slovákov, na *vydurenú lišku* generálneho dozorca.

Poznáme my dobre podnet k tejto pošetilej *veľkodušnosti*! — Istý superintendent sa totiž vyjadril celkom sucho na konvente, a práve to opatrne zamlčal referent Hirlapu: ak budú Pseudomaďari Slovákov aj naďalej znepokojovať takýmito šialenými obviňovaniami, Slováci poprosia Jeho Veličenstvo o najvyššiu ochranu a o prísne vyšetrovanie, zároveň aj o zákonné potrestanie sykofantov.³⁴ — Toto vyhlásenie zaučinkovalo! — Renegáti, pri všetkej svojej temulencii,³⁵ zavoňali luntu,³⁶ že by výsledok pre nich ako falošných denunciantov mohol byť nanajvýš zlý, a tak sa zahrali — na *veľkodušných*! —

Na spomenutom rožňavskom konvente ktosi navrhol zaviesť vyšetrovanie proti *Hlaváčkovi* a nechať ho po zásluhe potrestať, alebo, ak by bola zistená jeho nevina, jeho nevinnosť práve tak verejne vyhlásiť, ako bol verejne očiernený. — Návrh bol celkom v poriadku a v zmysle zákona. — Prečo ho neprijali? — Lebo Pseudovia boli v úzkom a boli ustarostení, že Hlaváček bude naliehať na primerané potrestanie utrhačov. — Preto tá schytralá *veľkodušnosť*! — Na Hlaváčkovom mieste by sme neboli tak lacno vypustili zo slučky tých, čo si ju sami tak nerozvážne založili.

2. Veľmi tajomne sa tam číta: protestantizmus bol kedysi v krajine mocnejší a rozšírenejší, ako je teraz. — Je to pravda! — No keď sa to dáva do spojenia s práve takým povestným niekdajším prekvitaním maďarskej reči, znamená to, že je na oslabení protestantizmu vinné len to neskoršie obmedzené používanie maďarčiny. — Čo tu má čo robiť táto histo-

rická bêtise?³⁷ — Patria aj tie veci medzi mierne prostriedky? — V Rakúsku, Čechách atď. bol protestantizmus kedysi silnejší, bola teda aj tam zároveň reč Maďarov kedysi rozšírenejšia? — V protestantskej cirkevnej rade takto hovoriť je naozaj nerozvážnosť! — Čo na to povedia katolíci? Nemajú vari pohrdnúť takými učencami, ktorí nepoznajú ani len cirkevné dejiny svojej vlasti?

3. Spoločnosti slovanských študentov boli zrušené. — Čo je to? — Chce generálny konvent viesť vojnu so *slovičkami*? Je to dôstojný predmet porady pre také vážne zhromaždenie? Nie sú *spoločnosťami* všetky školy, študijné triedy, všetky možné spolky, dokonca i cirkevné zbory? — *Slovanskú reč nemôže zakázať ani krajinský zákon*, práve tak ani jej vyučovanie a učenie sa. Učiaci sa tvoria vždy *spoločnosť*, keď viaceri spoločne prijímajú výučbu. Môže opak toho dekretovať generálny konvent? Môže on vyhlásiť: deň je nie deň a noc je nie noc?

No a netvorila maďarskí študenti práve tak *spoločnosti*? — Prečo neboli aj tie práve tak zrušené? — Je to vhodné, aby cirkevná rada práve tak bizarne a nerozmyslene stavala na odiv svoju národnú nenávisť ako pán generálny dozorca? — Toľko k Hirlapu!

Práve sme dostali 91. číslo *toho istého časopisu* a našli sme v ňom nové špionáže a nové klebety o *prešporských* a *štiavnických* školách: že na *tamtej* sa nechce napredovať s maďarizmom, a veľmi *dojemne* tam stojí: „líšky majú svoje diery a nebeskí vtáci svoje hniezda, ale maďarskí mladíci nemajú miestečko, kde by sklonili svoje hlavy.“ (O, tí chudáci! — musia byť veľmi neobratní, keď v celom Prešporku nemôžu nájsť žiadne také miestečko.) Je tu naporúdzi aj *ilýrska*³⁸ *spoločnosť*. (Hrozné aj len počuť!) — V *Štiavnici* sa pokúsili obísť nariadenie generálneho konventu: profesor *Martinek* tam dva razy do týždňa vyučuje slovanskú reč viac než štyridsať študentov; zvolili si pomenovanie „*slovanská škola*“ namiesto zakázaného mena „*spoločnosť*“. — Redaktor *Kossuth*, rozľútený nad touto dvojitou „*mystifikáciou a prekročením*“ nariadenia cirkevnej rady, *rozkázal* predstaveným, *aby poslúchli*. — Tu to máte, čo znamená zrušenie *slovanských spoločností*! Je tým vlastne zakázaná *slovanská reč*. Hic jacet anguis in herba!³⁹ Ale prečo len *slovanská*? Prečo nie aj *nemecká, latinská, grécka, hebrejská, francúzska a anglická*, ktoré sa práve tak vyučujú na evanjelických vyšších školách? — Prečo len *slovanská*, ktorá je nevyhnutná, dokiaľ existujú *slovanské* cirkevné zbory? Neudrela už napokon pre Slovanov hodina, aby sa dovoľávali *najvyššej* protekcie proti takýmto prostorekým, nerozvážnym a despotizujúcim žurnalistom a Pseudomaďarom? Tí sú natoľko bez všetkej ľudskej múdrosti, že biednymi úskokmi a drzými sľadičstvom chcú prinútiť slovanskú mládež zaľúbiť sa do Ma-

ďarov a ich reči, tým ju však obidvom skôr stále viac a viac odcudzujú; v tomto smere čoviac pracujú proti samým krajinským zákonom.

Nakoniec ešte slovičko k *Slovanom* ako takým. Videli sme tú tak jedovato rozkričanú *Jitřenku* a musíme ju aj my odsúdiť. Nie pre *fabrikovanie kráľovstiev*, keďže z toho v nej nájdeme práve tak málo, ako aj zo *zúrenia*, *ublatenia*, *nadávaní*, *posmešku* a *matkovraždy* — ale pre jej monštróznú reč. Z toho vidíme, ako vedľa aj Slovania prísť do delíria. Väčšina z toho je nám spolu s ortografiou celkom nová a nezrozumiteľná; tak isto aj krstné mená spolupracovníkov. — Čo to má znamenať? Načo je podobná nová reč? Ktorý Slovák ju rozumie? Ktorý kazateľ by mohol prehovoriť k ľudu takouto dobrodružnou odpornou *podvrhnutinou*? Prečo sa teda takto učili? Načo bola tá strata času? — Prečo sa nezostalo pri osvedčenej starej biblickej reči? — Dixi!⁴⁰

PRÍLOHY

Číslo I. Vyjadrenie pána Čaploviča v Századunk 1841, číslo 3, o liste pána grófa Zaya na predstavenstvo levočskej školy. Preklad z maďarčiny. — V spomenutej lipskej brožúre dal „*Priateľ všetkých ľudí*“ odtlačiť pána grófovú odpoveď, no nepublikoval toto vyjadrenie, ktoré je nevyhnutne potrebné pre zrozumiteľnosť a posúdenie odpovede.

Číslo II. O *poľmaďarčovaní Uhorska*.

Číslo III. *Čo sa naučili Slovania a Maďari jedni od druhých*.

Číslo IV. *Mirabilia*.⁴¹

Všetky tri články, tiež od pána Čaploviča, vyšli v Lune, prílohe záhrebských nemeckých politických novín.

Číslo V. *Odpoveď jedného Chorváta na „Súkromnú mienku istého kozmopolitu“*. Vyšla v tej istej Lune, číslach 78, 79, 80. Od pána c. kr. majora Kajetána Knezića v Senji.

Všetky tieto prílohy patria k dokumentom nešťastného rečového boja. — Odtlačenie príspevkov vyjdených v Záhrebe neodporuje zákonom Nemeckeho spolku, lebo Uhorsko a Chorvátsko nepatria k tomu Spolku.

Pod týmto nadpisom čítal som v peštianskej časopisnej prílohe *Társalkodó* z roku 1840, čísla 102 niečo, nad čím som len žasol — a smútil, totiž nanajvýš neočakávaný — a preto prekvapujúci list vysokocteného pána generálneho dozorca evanjelických cirkevných a školských vecí predstavenstvu levočského gymnázia. V ňom sa, čisto len na *Szatócsovu* nemotornú novinársku táraninu (pravdepodobne je meno Szatócs⁴² len biedna maska), pánom profesorom — dajme pozor — *bez toho, aby ich o veci boli predtým vypočuli*, udeľuje citeľná výčitka, ktorá sa má dať na vedomie aj štyrom superintendentciám.

Keďže je list teraz už *zverejnený*, a tak vydaný na všeobecné posúdenie, iste sa môže o ňom práve tak verejne aj hovoriť.

Pán gróf generálny dozorca očakával, že za Szatócsovým osočovaním bude nasledovať obrana zo strany gymnázia, a pretože tá vystala, chce svoj úrad vykonávať atď. — Ale zdá sa, že alebo so svojim trpezlivým očakávaním zvrchovane šetrne hospodári, alebo asi nepomyslel na to, že sa páni profesori sotva vyznajú v *bosoráckom umení* a že *rýchlosť*, akú očakával, bola už *fyzicky nemožná*. Lebo 92. číslo *Társalkodó* bolo rozeslané z Pešti 14. novembra. Pán gróf mohol mať časopis už 16. a písal 24., teda za osem dní, kým do *Levoče* mohol ten istý časopis prísť až okolo 19. alebo 20. Bolo teda *čírou nemožnosťou* repliku napísať a ju do Pešti tak bleskove poslať, aby za *štyri* dni tam nielen prišla, ale bola aj vytlačená a zaslaná do *Bučian*⁴³ do 24. novembra. — *Podobné umelecké kúsky* možno očakávať len od dokonalých *majstrov v bosoráctve*, ale nie od levočských profesorov. — Je to jasný dôkaz na *obdivuhodné prenáhlenie* pána grófa, zrejmé stopy čoho nesie na sebe aj ostatný obsah jeho listu.

Lahko možno posúdiť, že predstavení gymnázia Szatócsov libel⁴⁴ prečítali iba s oprávneným rozhorčením a mohli ho odbaviť so zaslúženým opovrnutím. — Ale práve tak ľahko možno chápať *trpký bôľ*, ktorý muselo v ich vnútri vyvolať *ostré*, na holú novinársku jedovatú klebetu — dokonca s obídením obvyklých foriem konania (predchádzajúce vypočutie obžalovaného a dôstojne odiata reč) — páliacemu blesku podobné pokarhanie, vymrštené od ich ctenej najvyššej hlavy.

Skoro *dva milióny* Slovákov sú tým veľmi bezohľadne, a práve tak *pohrdlivo* odbavené ako i Szatócsom, no a pre úbohých levočských profesorov sú čoviac ešte pripojené vyhrážky s bohvie akými neprijemnými následkami. — A, čo muselo predstavenstvo najväčšmi zabolieť, je to, že

inný list, a tak na verejnosť naprosil — dokonca odtlačený vo *verejných časopisoch*. Lebo sotva možno veriť, že by sa toto *zverejnenie* bolo mohlo stať bez vedomia a schválenia pána generálneho dozorca. — Prinajmenšom myslím, že predstavenstvo muselo byť tým v najvyššej miere *dotknuté*, musieť sa domnievať, že je svojou vlastnou najvyššou hlavou vydané na pospas posmechu všetkých Pseudo-maďarov. Ako čo by ešte nebolo dosť bývalo na ich početných inzultoch proti Slovákom (o čom najbližšie viac) — aby bola miera dovŕšená, musel k tomu prísť ešte aj *úradný výnos*.

Dalo by sa o tom veľa hovoriť, no chcem tu vyzdvihnúť len niekoľko viet, z ktorých sa dá pohodlne usudzovať na všetko ostatné.

Hovori sa tam, že Maďari na napomáhanie *kultúry, ľudskosti a inteligencie* (nepatria ony obidve ku kultúre?) *Nemcov* síce áno, ale *Slovanov* nikdy nepotrebovali, ani ich nebudú potrebovať.

Podľa *Herderových Ideí k filozofickým dejinám ľudstva* (1791, zv. IV., str. 47) učil sa *Nemec aj od Slovana*. — Podľa náhľadu pána grófa museli teda Maďari (o čom ja však vôbec nič neviem) v kultúre odjakživa pre-
vyšovať *Nemcov*. Veď *Nemec* sa potreboval učiť aj od Slovana, ale Maďar ani trošku.

Medzitým je historicky známe, že Slovan bol už dávno pred príchodom Maďarov oboznámený s vtedajšou európskou kultúrou, a že si ju Maďar vypožičal *aj od Slovana*, spolu s mnohými výrazmi, vzťahujúcimi sa na priemysel a spôsob života.

Z toho by bolo treba urobiť správny záver, že uvedené *odmietnutie* všetkého vplyvu na civilizáciu skôr by malo historický dôvod v ústach *Slováka* ako v ústach Maďara. — Lebo čo sa Slovak — azda s výnimkou robenia šnúr a umenia *vytvárajúceho* z dobytčieho lajna palivo (jedno i druhé on vôbec nepotrebuje), za celých deväť storočí — naučil od Maďarov je, aspoň mne, naskrze neznáme. Prosím ma poučiť o tom.

Táto poznámka sa pravdepodobne *nebude páčiť*. — Ale prečo dal na ňu podnet pán gróf generálny dozorca svojim, práve tak veľmi neprijemným, a okrem toho všetku pravdu postrádajúcim tvrdením, čím malo byť vyjadrené iba jeho rozhodné *pohrdanie* Slovákmí? V Szatócsových hanách nebude nikto *hľadať pravdu*, ale v *úradnom* liste by sa jej naskrze nebolo treba vyhýbať. — Kultúra vychádza u nás — ako všade — z kráľovských *slobodných miest*. Najväčší počet z nich je v bydliskách Slovákov, ergo atď.

Pán gróf povedal: Slovania sa musia alebo *pomaďarčiť*, alebo *splynúť so Severom*. Podľa najmiernejšej interpretácie toto pravdepodobne neznamená nič iné, len to, že sa musia učiť cudziu, severskú reč, ak sa nechcú stať Maďarmi. — To však nijako nechápem, prečo a načo? —

ani jedno, ani druhé. Oni môžu, ako to zákony nariaďujú, uzavierať obchody v maďarskej reči a pritom zostať Slovanmi, tak ako napr. *alsaskí* Nemci francúzsky úradujú, a predsa zostávajú Nemcami. Tak isto sami Maďari cez stáročia písali a hovorili latinsky, bez toho, aby sa zato boli stali Latinmi.

Slovania neposmeškujú síce tak insolentne⁴⁵ o ruskej reči ako Szatócs o slovanskej, no neľúbia ju, ani si ju nikdy neobľúbia, lebo im je celkom cudzia, a pretože majú svoju vlastnú pohodlnú reč.

Preto je aj celkom nezrozumiteľné, čo hovorí pán gróf o *otrockých reťaziach* a Slovákom necháva slobodne si voliť medzi *slobodou* a *knutou*, ani čo by všetci Slováci mali v úmysle prejsť na nejakú severskú rečovú akadémiu. On hovorí: „Szabad a választás“.⁴⁶ — Ako to sem patrí? Čo má robiť *knuta* v liste generálneho dozorca?

Nevyčkajúc vyjadrenie Slovákov, poponáhľal sa, aby ich s tým posledným (*knutou*) zároveň aj trochu oboznámil. — Ale so *slobodou* šetrí nad všetko pomyslenie. Nijako im nechce povoliť ani len najnevinnejšiu, dokonca v despotických štátoch nikde na svete neodopieranú slobodu, milovať svoju materinskú reč a študovať ju, čo nijako nepatrí medzi oprávnenia generálneho dozorca. — Aké *iné* slobody si ešte môžu nechať sľubovať od neho? — Či reč nepatrí medzi najintímnejšie pomery rodinného života? Má sa už aj do nej zasahovať? Vari možno rozkázať, v akej reči majú medzi sebou hovoriť rodinní príslušníci, a v akej sa majú Bohu modliť?

Pán gróf sa veľmi prehrešuje na Slovanoch, keď je schopný vyhlásiť ich za *zlých vlastencov*, obrazne dokonca za *matkovrahov*. Vyčíta im, že *zúria*(!!!) proti materinskému lonu (vlasti), že vlast *osočujú*, *hania*, *potupujú*. Že si želajú materinskú reč Maďarov — tento živý element slobody, inteligencie a samého protestantizmu *zahrdúsiť*! Že sa posmešne rúhajú večným príkazom rozumu, ľudskosti, zákonom a nariadeniam! To je jedným z hlavných zločinov — je to *matkovražda*!

Nie sú to náramne ťažké obžaloby? Ja v tom predpokladám len veľké *prenáhlenie* a verím, že on sám je teraz už pri chladnejšej krvi veľmi nespokojný s celým svojím listom a predovšetkým s jeho uverejnením.⁴ — Mne samému sa nie zriedka stalo, že som už viac ráz oľutoval, čo som v zápale popísal a do sveta poslal, preto sa už aj len zo šetrnosti voči pánu grófovi zdržiavam o tom ďalších poznámok, ktoré by mu sotva boli príjemné. Errare humanum est!⁴⁷

Slovania odporujú len zamýšľanému a jasne vyhlásenému zámeru zahrdúsiť ich vlastnú materinskú reč, bez toho, že by chceli čo aj len zďaleka vystrieť zločinnú ruku na zdravie maďarskej reči, čo by nikdy ani neboli schopní urobiť, a — za to sa môžem zaručiť — čo by ani nechali, aby im prišlo na myseľ.

Kto by im však mohol zazlievať, že sa akosi odvažujú odrážať nezmyselné potupy zbesilých Pseudomaďarov na Slovákov a ich reč? Odkedyže je už nie viac pravdivým to staré príslovie: „*Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva?*“ — Či aj to patrí k jeho slobodám, aby Slováci mali slobodu strpieť všetky impertinencie a na ne mlčať? — Oj, nie, vážený pán gróf! Je čo viac *povinnosťou* každého, aby sa *bránil*, a Slovania — ktorí beztak už nekonečne viac sprostých nápadov strpeli, než ich sami odrazili, sú sami sebe povinní odpovedať na potupy, beztoho, aby zato boli *zlí vlastenci* alebo dokonca *matkovrahoa*.

Pánu grófovi asi celkom ušlo, že sa Slováci odjakživa radi a hojne učili maďarskú reč a po vyjdení najnovšieho zákona všetko vynaložia, aby zadosť urobili tomu zákonu a reč Maďarov ako obcovaciu reč medzi sebou rozšírili. — Aby sa však *všetci* a *naraz* stali Maďarmi, na to nie sú schopní ani pri najlepšej vôli; no nie im je to ani nevyhnutné, lebo na domácu potrebu majú svoju vlastnú reč.

Načo teda všetky tie výpady, načo tie inzulty? Načo nezaslúžená obžaloba, ako čo by Slováci odporovali krajinským zákonom? Načo to nápadné preháňanie, a čoviac v *úradnom* liste? Prečo im pán gróf natíska reč tak prudko a s hnevom? Nevestu si treba hľadať. Ak sa nestydato sama natíska, stáva sa len odpornou, nech by bola akákoľvek krásavica. To platí aj o každej reči.

A ako je potom, prosím, maďarčina *živným elementom slobody, inteligencie a protestantizmu*? Odkedy sa stala tým všetkým? Prečo to pán generálny dozorca premeškal vysvetliť?

Sem patrí aj tá práve taká nešťastná fráza, že je slovanská reč nie viac rečou slobody a protestantizmu. Čo to zase znamená? Patria podobné hádanky do *úradného* listu? Je to vhodný prostriedok, obľúbenou urobiť reč Maďarov?

Prejdem cez všetko ostatné, spolu so skvelými *prospektmi budúcnosti*, ktoré prinesú so sebou reč a kultúra Maďarov. Lebo podľa mojej prostej mienky sa zdajú iba ako prázdne, nič nehovoriace ultra- a pseudomaďarské frázy a deklamácie, ktoré by sa vôbec nemali nachádzať vo vážnom *úradnom* liste.

Tento list pána grófa, táto prenáhlená, nezaslúžená, dokonca časopismi uverejnená trestajúca kázeň, môže u všetkých Slovanov vyvolať len *trpký* pocit. Patrí preto medzi tie nevhodné, a teda veľmi zle zvolené prostriedky na rozšírenie maďarskej reči, o ktorých zamýšľam najbližšie podrobnejšie prehovoriť. (Pozri prílohu číslo II.)

Nekonečne ľutujem, že musím pri tejto príležitosti vystúpiť ako odporca ináč veľmi cteného pána grófa. — No i ja som rodom *uhorský Slováč*, preto sa i mňa dotýka všetko to, čo sa uverejňuje proti môjmu národu

— ku ktorému, ak sa nemýlim, patrí i sám šľachetný gróf. Slovania nikdy nevystúpili proti Maďarom ako útočníci a žiadajú od nich len pokoj.

Vysoko si vážim maďarský národ, a že si cením aj jeho reč, na to som dal už dosť dôkazov. Ale oným prepiatym hlavám, ktoré sa vo svojej nerozvážnosti aj zato odvažujú potupovať Slovanov, nezostanem nikdy nič dlžen, skôr im späť odmeriam dvojnásobnou mierou. Žiadam len *čestný* boj s rovnými zbraňami, k čomu patrí aj pravé meno, a vopred vyhlásujem každého maskovaného útočníka za nečestného sykofanta.⁴⁸ Szatócsa týmto vyzývam, aby na svoju česť vyhlásil, či je jeho meno skutočne Szatócs, alebo je to len maska. Nemám žiadne dôvody sa skrývať, lebo chcem *čestne* bojovať, a preto nemôžem ani to strpieť, aby ma zauškovala nejaká *nečestná* maska. Chcem vedieť, s kým mám robotu.

Viedeň 4. januára 1841.

Čaplovič.

PRÍLOHA ČÍSLO II

O maďarčení Uhorska

(Od Čaploviča)

Tieto úvahy sa vôbec netýkajú šľachetného a váženého *maďarského národa*, ale týkajú sa len malého počtu nemúdrych, sčasti ultra- a sčasti pseudo-*maďarských* fanatikov. Títo druhí sú zakuklení *Slovania* a *Nemci*, ktorí sa vydávajú za Maďarov. Sú teda *úskoci*, *prozelyti*, *renegáti*! A tí sú najhorší. Lebo želajúc si, aby sa uhorský jazyk rýchlo rozšíril medzi ostatnými domácimi, šľachetnými a váženými národmi, najmä medzi *Slovanmi* a *Nemcami*, prenasledujú tieto národy nízkymi potupami a injuriami,⁴⁹ a tým ich čo najnezmyslenejšie odcudzujú maďarskej reči. — To som pokladal za potrebné hneď tu na začiatku výslovne pripomenúť, aby sa vyhlo všetkým nedorozumeniam.

Roku 1784 zaviedol nezabudnuteľný cisár *Jozef II.*, v najlepšom úmysle, ale s obídením obvyklých zákonných foriem, *nemčinu* ako úradnú reč v Uhorsku. Potom nasledovalo len to, čo prirodzene aj muselo nasledovať, že sa tým prebudilo driemajúce vlastenectvo, a v tých časoch už veľmi zanedbaná uhorská reč sa priviedla k novému životu.

Od roku 1790 získala postupne toľko, že teraz — s niektorými výnimkami — stala sa v celej krajine jedinou *úradnou rečou*, a práve tým, ako kedysi *latinská*, všeobecným *spojivom* rôznych v Uhorsku bývajúcich národov, a preto sa ju aj musia všetci učiť. Krajinské stavy viac nechceli a viac chcieť ani nemohli.

Sú však u nás takí *Maďari*, ale ešte viac *Pseudomaďari*, ktorí vo svojej horlivosti zachádzajú *omnoho ďalej* ako zákony, a ktorí si *úplne pomáďarčenie všetkých Nemaďarov* nielen želajú, ale na to aj prudko naliehajú.

Dovoľujem si teraz po prvý raz predkladať čitateľom tohto časopisu celkom pokojne a nestranne svoju mienku o tejto veľmi dôležitej veci, aby som niečím k nej prispel, keďže sa tak zdá, že myšlienky o tom nie sú ani zďaleka vyjasnené.

Oní Maďari, ktorí naliehajú na to, aby ostatné národy v Uhorsku svoju národnú reč *vyzliekli* ako nejaký kabát a maďarskú si na svoje *domáce používanie obliekli*, mali by:

1. uvážiť potrebu alebo aspoň užitočnosť tohto opatrenia,
2. uvážiť rozsah a prípadné ťažkosti,
3. postarať sa o *najprimeranejšie* prostriedky na to.

I. Potreba a užitočnosť

Nikto nebude popierať, že je *rečová jednota* v niektorom štáte užitočná, lebo sa tým mnohé práce zjednodušia, uľahčia, a tým je aj všestranné vzdelanie ľudu ľahšie a istejšie. Spisovateľstvo môže byť prospešné len pri veľkom odbyte svojich produktov. Odbyt však nemôže nič iného tak dobre sprostredkovať ako početní čitatelia, ktorí sa skôr nájdu v monoglotnom štáte⁵⁰ ako v polyglotnom. Z tohto hľadiska je teda jednota reči skutočne užitočná a čoviac potrebná.

Že je však táto potreba nie *nevyhnutná*, dokazuje to *Rakúska monarchia*, ktorá je vo veľkom to isté, čo Uhorsko v malom, totiž štát, skladajúci sa z viacerých rozdielnych národov. Napriek tejto rozdielnosti je v monarchii jednako mnoho kultúry, ktorá stále vzrastá, a rozdielnosť národov je v určitom zmysle práve silou štátu, lebo sa ňou udrzuje *vnútorný pokoj*, *najväčšie dobro* každého štátu, pričom sa má celá monarchia *nepomerne lepšie* ako mnohé iné štáty s rovnakým alebo len menej zmiešaným obyvateľstvom. Príklady, ktoré by som tu mal uviesť, môže si každý sám domyslieť. A z tohto ohľadu — ktorý je skutočne dôležitý — mal náš prvý kráľ celkom pravdu, pretože v I. dekréte, 6. hlave píše: „Unius linguae, uniusque moris regnum imbecille et fragile est.“⁵¹

II. Rozsah a ťažkosti

Tu sa má uvážiť predovšetkým:

1. *Počet obyvateľstva* rozličných národov vo vlasti.

Používam tu Fényesovu namáhavú prácu, hoci sa v jeho špeciálnej geografii počty obyvateľstva značne líšia v prospech *Maďarov* v porovnaní

k mojim vlastným záznamom. Udať počet ľudí v Uhorsku podľa reči je vôbec najťažšou prácou. — Podľa toho sa udáva všetko len aproximatívne:

<i>Maďarov</i>		4 200 000
<i>Slovánov, a to</i>		
Slovákov, Čechov	1 680 000	
Rákov, Slavóncov ⁵²	998 000	
Chorvátov	1 225 000	
Rusínov	427 000	
Slovincov	42 000	4 372 000
<i>Nemcov (asi primnoho)</i>		980 000
<i>Vlachov</i> ⁵³		1 122 000
<i>Izraelitov</i>	205 000	
<i>Francúzov</i>	6 000	
<i>Arménov, Grékov</i>	3 000	
<i>Klementincov</i> ⁵⁴	1 600	
<i>Bulharov</i>	12 000	
<i>Cigánov</i>	12 000	239 600

Teda bolo by treba pomaďarčiť nie menej ako šesť miliónov a sedemstot tisíc, pravdepodobnejšie celých *sedem miliónov*. Je to naozaj nie maličkosť!

2. Obydľia

Skúsenosť dokazuje, že *Nemaďari* presadení medzi Maďarov prijímajú ich reč, ako sa to už stalo s mnohými *slovanskými* a *nemeckými* kolóniami. — Omnoho ťažšie však prenikne maďarská reč do *výlučných sídel* rôznych národov, ktoré sú veľmi rozsiahle.

Slováci obývajú celkom sami 4 stolice, 216 štvor. míľ; ako *väčšina* 7 stolic, 282 štvor. míľ; ako *menšina* asi 90 štvor. míľ. Spolu okolo 580 štvor. míľ, milión a 415 000 duší.

So Slovákmi susedia *Rusíni*, vo väčšine v troch stolicach, kde 408 000 duší obýva 225 štvor. míľ. — Tieto dva kmene súvisle obývajú asi 800 štvor. míľ, majú skoro dva milióny duší.

Ráci a *Slavónci* majú v 3 stolicach väčšinu, v 12 sú menšinou a v 4 hraničiarskych plukoch sú skoro len sami; spolu na 409 štvor. míľach je 868 000 duší.

Chorváti sú v *Chorvátsku*, spolu s primorím a Vojenskou hranicou, všetkých nepretržite bývajúcich je asi 1 097 000 duší na 874 štvor. míľach. Spojení sú s *Rácmi*, a tak možno pre tieto dva kmene počítať, že majú 1 965 000 duší a že obývajú kompaktné 1200 štvor. míľ.

Vlasi majú väčšinu v 5 stolicach na 370 štvor. míľach, je ich 858 000 duší a stýkajú sa s *Rácmi*. Teda *Slovania* a *Vlasi* obývajú asi 2450 štvor. míľ a majú viac než 4 a pol milióna duší.

Na pomaďarčenie každého *sta* týchto štvoročných mil by sa celkom ľahko vyžadovalo *sto rokov*, a tak pre dvetisíc štvorcových mil *dvadsať storočí!* Quando coeli!⁵⁵ Aj Nemci bývajú hromadne vo viacerých krajocho.

3. Ťažkosti, ktoré pochádzajú zo samých reči, a to:

a) zo slovanskej

Táto reč má svoju vlastnú *ľúbeznosť a priťažlivú silu*, takže sa ju Nemci, bývajúci medzi Slovákmi, ako aj Maďari, ktorí susedia so slovenskými masami, v dennom styku radi, ľahko a hŕfne učia. Na to máme množstvo dôkazov. *Spišská* stolica bola kedysi z väčšej časti *nemecká*, dnes je, s niektorými výnimkami, celkom *slovenská*. Vo *Vlachoch*, *Spišskom Podhradi*, v *Krompachoch* sa v kostole *nemecky* spieva a *slovensky* káže. Aj v iných karpatských stoličiach, v *Liptovskej*, *Zvolenskej*, *Hontianskej*, *Gemerskej* atď., bolo kedysi mnoho Nemcov, ktorí sa už dávno premenili na Slovákov. To isté sa stalo aj s tými *Maďarmi*, ktorých sídla sa dotýkajú Slovákov; stáva sa tak dnes a bude tak aj v budúcnosti.

Tento úkaz má vysvetlenie sčasti v správaní Slovákov k iným národom a sčasti vo vlastnostiach samej reči. Slovak totiž nikdy *nevysmeje* cudzinca, ktorý zle hovorí po slovensky, ale mu priateľsky pomáha, aby sa stal zrozumiteľným. Sama reč má však v sebe mnoho príjemného. Je bohatá na *slová*, *ohybná* a *ľúbezňá*, napriek *slovám*, skladajúcim sa z *čirých* *spoluhlások*, ktorých *tvrdosť* mizne v *skúsených ústach*. To isté priznal aj *Thais* v *Tudományos Gyűjtemény* 1817, XII, 29, kde o tom povedal: „Túto *ctihodnú reč* — ako aj *nejedného statočného muža* — preto *zľahčujú*, lebo ju *nepoznajú*. Je to *najdokonalejšia reč*, *bohatšia* ako *všetky ostatné*, a *vzhľadom* na *ľahké tvorenie zložených slov*, ako aj *so zreteľom* na jej *ostatné význačné vlastnosti* *prevyšuje* dokonca *grécku*, ktorej sa *ostatne veľmi podobá*.“

Jenisch takto súdi o nej vo svojom odmenenom spise *Porovnanie štrnástich rečí* (Berlín 1796): „*Slovanské reči* *prevyšujú silou a dôrazom* *germánske* a *latinské dcéry* a *stavajú sa tesne za Rimanku*; z *hľadiska bohatstva* *zaostávajú síce za rečami nemeckého a latinského pôvodu*, majú však *viac pružnosti* ako *dcéry latinskej reči*. *Vzhľadom* na *ľubozvučnosť* *blížia sa k dcéram rímskej reči* (*francúzskej, talianskej* atď.) a *v tom prevyšujú nemeckú reč*.“

Slovanské reči sú *bohaté* na *výrazy*, *frázy*, na *pekné obraty* a *žartovné*, *mnohoznačné príslovia* a *narážky*, majú *množstvo zdrobnení*, *viacerých stupňov* a *čoviac augmentatívov*,⁵⁶ ktoré, ako sa mi zdá, *vyskytujú sa len v taliančine*. *Všetko to ich robí cudzincom príjemnými*, takže na *svoje rozšírenie nepotrebuju ani zákony*, ani *donucovacie prostriedky*, ani *prehováranie*.

Reč nie je nič iné ako *prostriedok* iným *oznámiť* svoje *myšlienky*.

Keďže Slováci majú taký prostriedok, a to veľmi spôsobilý, vo svojej vlastnej reči, mohli by s ním byť spokojní. Keďže však chcú mať spojenia aj s inými národmi, odjakživa sa radi učia sami od seba a bez prinútenia aj cudzie reči, medzi nimi aj maďarskú. V Oravskej stolici, kde bývajú plátenníci, vo Zvolenskej, kde sú doma čipkári, v Turčianskej a Nitrianskej, kde bývajú olejkári a šafraníci, so zadivením počuť hovoriť hneď Chorvátov, hneď Vlachov, Maďarov a Nemcov. Niektorí sa natoľko priklonili k maďarčine, že sa radi nechajú pokladať za Maďarov, hoci sa pri nich opak dá poznať zreteľne, len čo prvý raz ústa otvorí.

Niekdajší plebán v Peregu, v Peštianskej stolici, premenil asi pred osemdesiatimi rokmi svoje počestné slovenské meno Vrabec na čisto-maďarské *Paszerinyi*,⁵⁷ a ako taký pravý Maďar spaserinizoval, totiž pomadžarčil aj celý svoj cirkevný zbor. To rozpráva *Thais*, ktorý je aj sám Slovákom, s veľkou farizejskou radosťou v Tudományos Gyűjtemény 1826, I, 117, lebo aj sám sa chcel zdať silou-mocou plnokrvným Maďarom.

b) z maďarskej

Mohlo by byť dosť požadovať od Nemaďara, aby sa maďarskej reči – tak ako sa to stáva so všetkými inými rečami – *odrazu* naučil. – Je to však nie možné, lebo kto ju chce vedieť, musí nevyhnutne vedieť aj jej každodenné premeny, čím sa jej naučenie stáva veľmi ťažkým. Sami Maďari sa musia ustavične učiť svoju vlastnú reč, aby rozumeli tým každodenným novým výtvorom. Napr. *csődület* (konkurz) je celkom nové slovo, ktoré nepoznal ani Páriz Pápai, ani Sándor. No jednako je už v zákonníku. Od niekoľkých týždňov čítam už v Jelenkore: *Értésítő. Csődjelentés*.⁵⁸ – Podľa Párizu Pápaiho znamená *csőd* toľko ako talus (drobná kosť). Čo chce teda povedať to *Csődjelentés*? Či chce niekto svoje členky predať alebo nové kúpiť? Jasný dôkaz, že tí ohniví neológovia ani o Párizovi Pápaím nič nevedia. *Gyűjtőfa* (zápalka) je tiež tam už *gyufa*; *egyesület* je už *egylet*,⁵⁹ etc.

Načo tieto rozvzláčnosti, moji milí páni neológovia? Aut Caesar aut nihil!⁶⁰ Bolo by najlepšie urobiť salto mortale a z každého slova podržať si len prvú literu, potom sa už kultúra reči nebude môcť ďalej robiť. Urobte to! Skráťte tým veľmi reč a urobíte ju nezrozumiteľnou a Slováci počkajú, kým budete celkom hotoví s vašou rečou.

Slovanská reč naproti tomu nepotrebuje už viac byť zdokonaľovaná, lebo má už od dvesto rokov svoju určitú ortografiu, gramatiku a slovník, a kto sa ju raz naučí, nepotrebuje sa ju viac doučať.

Mnohí Maďari majú tú zlú obyčaj, že sa *vysmieľujú* cudzincom, ktorí ich rečou chybné hovoria, a tým ich odstrašia od ďalšieho učenia. Nikto by to nemal robiť. Uhorská reč je pekná a má tiež svoje chvályhodné vlastnosti, má však aj také slová, ktoré nemaďarský jazyk veľmi ťažko

vysloví a ktoré u cudzincov zmenšujú chuť do učenia. Keď k tomu príde ešte aj *nemúdre vysmievanie*,⁶ cudzinec raz navždy stratí chuť do učenia.

Tieto prekážky nemožno tak ľahko odstrániť. Myslím, že by sa menej malo na to dbať presadiť uhorskú reč do slovanských miest, ako na to, zamedziť, aby sa so Slovákmí susediaci *Maďari* neučili tak radi slovenskú reč a aby sa pozvoľna nestávali *Slovákmi*. Skutočne by som rád poznal prostriedok, ktorý proti tomu vymyslia Ultramaďari. Zákon a donútenie boli by najmenej cieľuprimerané, lebo *nitimur in vetita*.⁶¹

III. Prostriedky na rozšírenie uhorskej reči

V uhorských spisoch som už čítal časté návrhy na rozšírenie uhorskej reči, ktoré boli síce všetky dobre myslené, ale niektoré boli veľmi smiešne. Napríklad: aby stolice *ex officio*⁶² predávali maďarské knihy. Tudományos Gyűjtemény 1821, IX, 41. (Predané nie je ešte čítané! No a stolice ako kníhkupci!!!)

Kto nevie dobre latinsky, má sa mu zakázať písať po latinsky. Namiesto toho nech píše maďarsky (1823, V, 79). Áno, ak vie.

Učení ľudia nemajú kovať nijaké vodnaté rýmy, ale dobré, vedecké pôvodné diela, divadelné hry, všetko *klasické* (je to ľahšie povedať ako vykonať). Maďari majú usilovnejšie kupovať knihy a predplácať noviny, tak ako Čiňania. Tam si diela *Kien-Longa* predplatilo tristo tisíc Čiňanov, takže len ich mená zaplnili dvadsaťpäť zväzkov (1826, II, 96). Referent pokladal tento petulantný⁶³ žart — keďže bol vytlačený — za čiru pravdu.

Istý inžinier (U.) celkom matematicky vypočítal v košickej Minerve (1828, II, 269), čo treba urobiť. Má sa totiž v každej dedine vybudovať tanečná dvorana, kde bude mládež cez sviatočné večery tancovať v prítomnosti richtára a prisažných. Farár a rodičia sa môžu tiež na to dívať. Tam sa nemá nič iné tancovať ako maďarské tance a majú sa spievať maďarské *mravné* a *vojenské pesničky*. Kto nevie také pekné piesne, tomu sa nemá dovoliť *tabak fajčiť*. — Nie je to chytráctvo?

Sem patrí aj návrh pána ... v Századunk 1840, číslo 28, ktorý má byť hoden desať miliónov. Totiž zákon, podľa ktorého by po prejdení istého zákonom určeného času nikto, kto nevie maďarsky, nebol spôsobilý vlastniť dom alebo iný hnutel'ný majetok,⁶⁴ iba tak, ak by platil ročne od každej usadlosti, alebo od každých sto zlatých príjmu jeden zlatý konv. mince na rozšírenie maďarskej reči. — Tento návrh sa mi zdá byť celkom podobný tomu starému prísloviu: „Ver, alebo umri!“ Istý Maďar ho pochválil tamže, v čísle 51, ako *veľmi duchaplný*, „igen velős!“ No naše zákonodarstvo sa celkom iste nepokúsi o taký duchaplný skok naspäť do stáročí tmy.

Oveľa prirodzenejšie a účinnejšie prostriedky — okrem učenia v školách — by boli celkom iste tieto:

1. *Povýšenie na úradnú reč*

To sa už stalo a je nepochybné, že sa tým nesmierne mnoho získalo. Všetci, ktorí sa doteraz učili latinskú reč ako úradnú, budú sa odteraz učiť maďarskú. Videl som už uhorské uznesenie vydané *Oravskou* stolicou a myslím, že je tak aj po iných slovanských stolicách. Ba aj Banská superintendencia nechala svoj cirkevný schematizmus na rok 1840 napísať a vytlačiť uhorsky, na čo vybral knihtačiar najhorší tlačový papier, tak ako na Fényesovu geografiu. — No z toho ešte nijako nevidieť, že by sa tým už *pomaďarčili masy* Slovanov, Nemcov, Vlachov atď. Veď aj latinskú reč vedeli iba vzdelanejší ľudia, a tým sa ešte žiaden národ v Uhorsku nestal latinským, hoci sa latinčina predtým vyučovala aj po dedinských školách. U Slovákov žiadali zbory veľmi dôrazne od svojich učiteľov, a veľmi im zazlievali, ak ich deti nevedeli niektoré tie „latinky“. Napríklad: *coelum* = nebe, *stupa* = zrebe; *upupa* = dudek, *stomachus* = žaludek; *mola* = mlyn, *cuneus* = klin etc. — Potom: *Gallus cantans*, in *arbore sedens*, *pyra poma comedens*, *kikiriki dicens* etc.⁶⁵

Často bolo počuť aj starých mužských sa pýtať: „*habes ne pyra in capsá?*“⁶⁶ a zvolať: „*ad animam!*“⁶⁷ alebo: „*per amorem da!*“ (per amorem Dei!).⁶⁸ A spievať: „*Si habeo bonum vinum loquitur mea lingua latinum.*“⁶⁹ — Všetko to boli „latinky“. — Vidiečania oslovovali všetkých honoráciírov „*domine*“ (a oslovujú ich tak ešte i dnes), s pridaním ich krstného mena. Aj v *Požegi* bolo počuť frázy: „*Kako ste dormirali?*“⁷⁰ „*Jesu li vas buhe mortificirale?*“⁷¹ No tým sa vlastnej reči nestala žiadna ujma.

Možno síce predpokladať, že maďarčina ako *živá reč* vo všetkých lepších domoch oveľa viac sa zaužíva, než sa to vôbec mohlo stať s latinčinou, že sa ju totiž budú učiť aj deti obojeho pohlavia. No *slovanská* reč jednako zostáva *materinskou* rečou, lebo je rečou ľudu a bez nej nemôže byť žiaden dom. A tak, ako aj doteraz ženské pohlavie v zámožnejších domoch sa učilo a hovorilo *nemecky* a *francúzsky*, bez toho, že by sa tým reči ľudu bola stala akákoľvek ujma, že by sa totiž sám ľud bol učil nemecky alebo francúzsky — práve tak to bude aj s maďarčinou ako s luxusnou rečou. — Aj obecný ľud pochytí mnohé výrazy, ako aj teraz mnohí mužskí vedia obdivuhodne krásne *zlorečiť*.

V *Alsasku* je už od poldruha storočia úradnou rečou francúzština, ale tamojší Nemci, je ich tristotisíc, sú ešte aj dnes *Nemcami*. No a my máme početné slovenské a nemecké kolónie, ktoré už sto rokov poznajú maďarskú reč, a napriek tomu medzi sebou tí ľudia hovoria len slovansky a nemecky. Ktô by im to zazlieval? *Reč* a *viera* sú človekovi veľmi vzácne, za ne sa dá aj vyhnúť z domu i dvora. Maďari môžu podľa seba posudzo-

vať iných, ak sa rozpamätajú, s akým odporom sa vzpierali nemeckej reči za cisára Jozefa II. Ako sú oni, a to plným právom, vytrvale oddaní svojej národnosti, práve tak sú aj Slovania a ostatné národy vytrvale oddané tej svojej. Teda: quod tibi non vis, alteri ne feceris.⁷² V tom sa celkom so mnou zhoduje aj Pešť Hirlap z tohto roku, číslo 3, str. 17.

2. Väčšia kultúra

Menej vzdelaný ľud vždy tých napodobňuje, ktorí ďalej pokročili v kultúre, ako sa aj my snažíme vo svojich zariadeniach nasledovať Nemcov, Francúzov a Angličanov. Národná kultúra nespočíva v ničom inom ako vo vedách, umeniach a mravoch. Naši najbližší susedia, Nemci, len tým si získali u nás veľmi mnoho čitateľov, že sú ich spisy veľmi zaujímavé a poučné.

Ak teda chcú Maďari svoju reč úspešne rozširovať, musia sa vynasnažiť svietiť ako svetlo ostatným národom krajiny v umeniach a vedách. No dosiaľ sa v tom stalo veľmi málo. Tudományos Gyűjtemény obsahoval za dvadsať rokov veľmi mnoho všeobecne užitočných článkov, a pre tie ho všeobecne čítali.

V tomto odbore sú najlepšie spisy grófa Štefana Széchenyiho. Všetky národy vo vlasti ich dychtíve čítajú, lebo sú veľmi duchaplné a vábivo napísané a sú veľmi bohaté na všeobecne užitočné myšlienky.

Noviny sú veľmi účinný prostriedok na rozširovanie reči, lebo s novinkami, po ktorých každý toľko dychtí, sa hltá aj sama reč.

Pánu Helmecczymu sa nemôže odškriepiť zásluha o noviny. On ich začal aj zaujímavejšie písať, než boli zatiaľ písané tak maďarské, ako aj nemecké noviny; preto aj má tak mnoho predplatiteľov.

V odbore umenia neviem nič bližšieho.

Bolo by si teda želať, ako sa už povedalo, aby sa Maďari vynasnažili pritiahnuť k sebe ostatné národy zaujímavými literárnymi a umeleckými produktmi.

Čo sa týka mravov a obyčají, o tom sa nevyslovujem. Nejaká troška z toho sa vyskytuje už v Századunk 1840, číslo 15 a v Társalkodó, číslo 58, a oveľa viac v Tudományos Gyűjtemény.

Namiesto používania tohto druhého, prirodzeného a účinného prostriedku upotrebuju niektorí prehnani a nemúdri Maďari, najmä však bezbožní Pseudomaďari, už rad rokov taký prostriedok, ktorý musí spôsobiť práve opak toho, čo si oni želajú docieľiť, a čím sa navidomoči dokazuje ich nemúdrost. Rozumiem tým časté invetivy a hrubé výpady na Slovákov a Nemcov, a mnohonásobné vyjadrenia najhlbšieho opovrhovania týmito národmi. Tieto nízke potupy zdravý zmysel cteného maďarského národa celkom iste s rozhorčením haní, zatracuje a si oškľiví.

Každý národ na svete je hrdý, podobne, ako aj každý jednotlivý člo-

vek má o sebe dobrú mienku. Tú hrdosť nemožno zazlievať žiadnemu národu, ale keď si niekto sám seba váži, to ho ešte zďaleka neopravňuje, aby pohŕdal všetkými ostatnými národmi a ľuďmi, lebo veď každý národ má aj svoje dobré, chvályhodné vlastnosti, a podobne si váži samého seba. Ak počujeme, ako jednotlivci nerozvážne potupujú iné národy, opovrhujeme tým ako dôkazom ľahkomyselnosti a hlúposti — no spisovateľia, ktorí chcú iných poučať, nikdy by sa nemali odvážiť na podobné opovrhlivé výroky o celých národoch. A predsa by som mohol dokonca z vedeckého mesačníka Tudományos Gyűjtemény (dajte pozor: tudományos znamená vedecký) vypísať tu množstvo najsurovejších výrokov o Slovákoch a Nemcoch, za ktoré by sa patriční autori museli sami hanbiť, keby mali nejakú schopnosť uvažovať. Predsa však aspoň niečo z toho:

Roku 1817 (XII, 118 a 119) pomenoval jeden autor Maďarov „uralkodő nemzet“, panujúci národ, a napísal: „Ak sa vezme horší nápoj (celkom prirodzene Slováci) na doplnenie lepšieho vína (rozumel tým Maďarov), teda nepokazí vlastnosti tohto druhého, ale zmieša sa s ním. V riši Maďarov sú Maďari národom, nie však Slováci. Preto je slovenský národ v Uhorsku len pohoršlivý sen alebo posmešný výmysel. Pomenovanie národa patrí len panujúcim Maďarom. Keďže je vlast vlastníctvom Maďarov, prichádzajú oni v určitý čas na snemy vydávať zákony.“

Všetok tento galimatiáš⁷³ celkom iste neporozumie žiaden rozumný Maďar, a vyrozumie z neho len toľko, že ten nevedomý pisateľ chcel len vrhnúť Slovákom do tváre náležité grobianstvo a chcel zrozumiteľne vyjadriť, ako veľmi nimi pohŕda.

To sa stalo pre slovanský týždenník, ktorý vydával v Prešporku pán profesor Palkovič, a pomenoval ho Národné noviny. — Mal celkom pravdu, lebo jeho časopis bol určený národu Slovanov, a predsa sa hneď našiel hlupák, ktorý proti tomu protestoval, ako sa už uviedlo.

Ako by bol Maďar panujúcim a nad čím by mal panovať, o tom viem práve tak málo, ako aj všetci rozumní Maďari. Ak hádam, mienil číselnú prevahu, ona je spolu s tým, čo povedal o krajinskom sneme, len dôkazom jeho neuveriteľnej nevedomosti, ako je to ináč zrejmé už z udaného počtu duší. Že sa maďarčina stala úradnou rečou, z toho ešte nemožno vyvodzovať právo, aby panovala nad inými národmi lebo — nakoľko viem — ešte nikomu neprišlo na myseľ tvrdiť, že Francúzi preto panujú nad všetkými národmi, lebo sa ich reč od Ludovíta XIV. používa v diplomacii.

Panovníka nad Uhorskom poznám iba jediného, totiž nášho kráľa. Všetci my, nech patríme ku ktorémukoľvek národu, sme jeho poddaní, a to všetci v rovnakej miere.

Čo sa týka slova „nemzet“ (národ), ktorému národu patrí toto pomenovanie a ako sa ono líši od ľudu, o tom bola už viac ráz reč v Tudományos

Gyűjtemény, ale nič sa nevykonalo, keďže *Aristoteles*, *Platon*, *Cicero*, *Montesquieu*, *Filangieri* a iní nenechali o tom žiadnu presnú definíciu. Myslím, že na to všetkých tých pánov ani nemusíme mať, vec je totiž jednoduchá.

Národ je totiž, už vi vocis,⁷⁴ časť ľudstva, líšiaca sa od iných svojím pôvodom, rečou a počtom. — Lud (regnicolae)⁷⁵ je súhrn všetkých obyvateľov ktoréhokoľvek štátu, ktorý sa môže skladať z rôznych národov, tak ako u nás v Uhorsku.

Na svete sú rôzni remeselníci. Keby teda napr. stolár povedal: len stolári sú remeselníci a všetci ostatní, obuvníci, krajčíri, sklenári a iní, nie sú remeselníkmi, čo iného by sa mohlo povedať na takého hlupáka, ako že patrí do blázince? — Podobné všeobecné meno je aj *národ*, a kto len ten svoj pokladá za národ, nerobí nič iného ako onen stolár, a preto aj ta patrí, kam patrí stolár.

A čo by povedal svet na takého hrubiana, ktorý preto, aby uctil svoju matku, by sa hrubo správal voči všetkým cudzím matkám? To isté je, keď príslušník jedného národa podceňuje všetky ostatné národy, alebo ich dokonca potupovaním uráža.

Najdrzejší a najnezdvorilejší sú *renegáti*, *úskoci*, totiž *Slovania* (alebo *Nemci*), ktorí sa hanbia za svoj pôvod a ako zakuklení Maďari nadávajú na Slovanov, teda k svojej vlastnej matke sa grobiansky správajú, aby tým cudziu uctili. Kto môže byť takým biednym, aby sa hanbil za národ, ktorý patrí medzi najpočetnejšie, najrozšírenejšie a má viac než šesťdesiat miliónov ľudí? Skôr sa patrí, aby sa hanbil národ za takého svojho nehodného potomka.

Kto by chcel popierať, že sú Maďari *národ*, a to veľmi váženy? Ale takým istým právom sú aj *Slovania* *národom*, lebo majú svoj vlastný pôvod a vlastnú reč, pritom sú početní a obývajú súvislé veľké kraje. U nás sú totiž na počet skoro o milión silnejší ako kráľovstvo bavorské a skoro takí početní ako tri kráľovstvá, Sasko, Hannoverisko a Württembersko spolu. Teda vždycky ozaj významný kmeň.

Nemci a *Vlasi* zasluhujú tiež to isté pomenovanie, lebo majú taktiež svoj vlastný pôvod, a prvých je takmer jeden milión, druhých je vyše milióna, a tak sú rovní Toskánsku. — Ostatní obyvatelia Uhorska sú len malé časti národov. Všetci tvoria ľud Uhorského kráľovstva.

No podľa Tudományos Gyűjtemény 1824, XII, 58 sú Slováci len želiari, zsellérek, ich reč je len rečou koscov a robotného ľudu, naproti čomu je maďarčina rozkazujúcou rečou. Čo možno povedať na takéto vedecké pochabosti? Teda podľa logiky týchto výtečných učiteľov vlasti zasluhuje taký nízky posmech aj pracovitosť a usilovnosť Slovákov, pred ktorou sa dáva prednosť remeslu zlodějov dobytká, zbojníctvu po cestách a iným

podobným hrdinstvám? Má *tento* vedecký spôsob prinútiť Slovákov, aby si obľúbili rozkazujúcu reč Maďarov? Či sú celé štyri stolice spolu s kráľovskými slobodnými mestami, v ktorých bývajú výlučne Slováci a sedem stolíc, v ktorých sú oni značnou väčšinou, tiež len *želiarmi*? Boli aj primas *Rudnay* a mnohí iní vynikajúci štátnici, rodení Slováci, iba *želiarmi*?

Tento istý Thaisz, ostatne vo svojich zásadách vôbec veľmi nestály, ktorý roku 1817 slovanskú reč až do neba vychválil, pohanil roku 1825 (XII, 118) najohavnejším spôsobom Slovákov (hoci sám bol rodeným Slovákom), že *slovakizujú* maďarské osady, hoci mal plným právom len osady pohaníť, že sa nechajú *slovakizovať*, a či vlastne že sa *slovakizujú*. Slováci sú v tom predsa celkom nevinní, ak sa iné národy učia ich reč.

V spise Koszorú, szép literaturai ajándék 1829⁷⁶ (príloha k Tudományos Gyűjtemény), vyskytuje sa veľmi *duchaplná* rozprávka o Slovákoch, ako ustavične *hladom* trpia. Keby nebol medzi Maďarmi ani jeden chudobný, ani jeden hladujúci, k tomu by im istotne nik neželal úprimnejšie šťastie ako ja, lebo tak by boli *jediným šťastným* národom na Zemi. Lenže *taký* šťastný národ nepozná nikto pod slnkom, iba streštený mozog toho nerozvážneho tlčhubu, ktorého zo lži obviňujú zo svojej každodennej trpkkej skúsenosti stá a státisíce hladujúcich Maďarov.

Podľa Tudományos Gyűjtemény 1817, VIII, 43; X, 43; 1823, VII, 26, môžu aj Maďari upadnúť do hladomoru, keď si pečú svoj žalostný chlieb z pilín a zomletých kukuričných stebiel, pomiešaných s otrubami.

Aj tá správa z roku 1822 (V, 39), že umierajú mnohí Maďari, ktorí nemali nikdy čizmy na nohách a nohavice na stehnách, nepoukazuje predsa na žiaden prebytok dobrých zemských vecí. Mohol by som tu uviesť viacero zvláštností tohto druhu, ale nechám to tak a len sa pýtam: patrí ten nízky, nemotorný posmech k *maďarskej krásnej literatúre*? Takou peknou literatúrou získajú veru málo rečových prozelytov.

Pred krátkym časom boli dvaja vážení a ctení duchovní, ktorých si protestantskí Slováci plným právom vysoko vážia tak z osobného, ako aj úradného ohľadu, objektom neslušných diskusií v maďarských novinách, pričom neboli ušetrené ani ich mená. Ako to mohli Slováci tak ľahostajne prijímať?

V Jelenkore 1840, číslo 96, sa rozpustile proti tomu protestovalo, že istý *slovenský* protestantský učiteľ vyprevádzal jedného mŕtveho so *slovenským spevom a slovenskou rečou*, a to horrendum dictu⁷⁷ *maďarského* mŕtveho, ktorý z tej slovančiny ani trošku nerozumel! — Či sa čoskoro neziaví podobný pozoruhodný protest proti *latinskému* rítu katolíkov pri pohreboch? Čakám na to veľmi túžobne.

V 92. čísle Társalkodó som čítal veľmi neokrôchaný výpad istého nerozvážneho Pseudomaďara a veľmi opovážlivú a domyšľavú reč — o nevin-

nej už od roku 1832 na levočskom evanjelickom gymnáziu existujúcej česko-slovanskej študentskej spoločnosti, že sa slovanská mládež učí aj svoju reč. Tam sa najmä levočský profesor, pán *Hlaváček*, dokonca *politicky upodozrieva*, a trpko sa brojí proti istej slovanskej knižke, ktorá je vraj *odsúdeniahodným* dielom.

Prečo má byť pre viac než poldruha milióna ľudí určený spis, vyhlásený nejakým nerozvážlivcom za odsúdeniahodný, keď ho cenzúra neuznala za taký? Či si dovolil čo len jeden Slovan protestovať proti tým mnohým maďarským pošetilým veršovačkám, ktoré sa denne tlačia? Čo je Szatócsa (toho Pseudomaďara) do slovanských kníh a básní? Kto mu dal to právo? Stokrát viac zasluhujú odsúdenia podobné surové výpady, ktoré urážajú celý národ, a súčasne sú *nesmierne hlúpe*, lebo veľmi prekážajú rozširovaniu maďarskej reči, na ktorej mu predsa tak mnoho záleží.

Slepý horlivec Szatócs (je to pravé meno alebo zase len maska? Je to všeobecne obľúbený úskok všetkých paškvilantov, ktorí radi iným hádžu do tváre všetky možné impertinencie, no sami chcú zostať neznámi),¹ hovorím, Szatócs píše, „že v našej vlasti národný život môže pre nás prekvitať len pod ochranou maďarskej reči“. (Či sám tomu dobre rozumel, čo tu hovorí?) Zrozumiteľnejšie je toto: „Maďar bude mať vtedy šťastný život, keď v medziach svojej vlasti bude môcť vo svojej národnej reči prehovoriť k svojim spoluobčanom.“

Počujte, *Slovania, Nemci, Vlasi* a všetci *Nemaďari* v Uhorsku! Poponáhľajte sa vyzliecť svoju národnosť, nechajte všetko tak stáť a ležať a učte sa z celej sily deň i noc maďarsky, aby vaši *vládcovia*, vaši rozkazujúci vám domáci páni „Szatócs et Compagnie“ čoskoro požívali túto blaženosť a nepotrebovali sa učiť iným rečiam a podobným veciam! Pre surového, nedbanlivého človeka je to skutočne ozajstná blaženosť, lebo učiť sa niečomu — to vždy vyžaduje prácu a námahu. No po čase mohli by ste o ňom povedať: „*Odním mu maďarskú reč, čo potom zostane biednemu darebákovi?*“

Tým horšie a nemúdrejšie robí Szatócs, že takto sám prekáža rozšíreniu maďarskej reči. Lebo *účínok* nemôže mať za následok nič iné ako *protiúčínok*, to znamená: svojou surovosťou odstrašuje aj tých, ktorí by sa maďarskú reč sami od seba radi učili.

Táto reakciá skutočne už aj vzniká. Len od toho času, čo takéto surové invektívy smelšie začali hádzať do sveta, začali sa aj slovanské národy usilovnejšie starať o svoju národnú reč. Najmä o *Chorvátach* je viacnásobne známe, s akou horlivosťou začali kultivovať svoju reč. Majú celkom pravdu, a želim im k tomu všetko najlepšie.

Teda takí nerozvážni zelóti²⁸ ako Szatócs et Compagnie sami podpaľujú oheň a zlostia sa na tom, že horí! Koľká to hlúposť!

Aj Nemci v Uhorsku boli už často v tom istom *vedeckom* mesačníku objektom mnohých sprostých výpadov. Uznalo sa síce z jednej strany, že vzdelanie a osveta veľkej časti sveta pochádza od Nemcov; že aj Maďari z väčšej časti majú im byť za ňu povďační. Áno aj to, že sa Nemci v Tolnianskej vyznačujú stavbou svojich pekných domov, ktoré skoro všetci škridlou pokrývajú; že sa Nemci pri Blatenskom jazere majú v každom ohľade lepšie ako Maďari; že sú ich pivnice vo vinohradoch väčšie a ešte plné starého vína, kým ostatní obyvatelia okolo Blatna už ani nové nemajú. (Je to ľahko vysvetliť, lebo Nemci lepšie vedia *nadobúdať* a lepšie aj hospodáriť.)

Takto píše rozvážni, rozumní a pravdymilovní Maďari. A čo písala maďarská zberba? Roku 1822 (XII, 38), že sú Nemci bez chleba, hladom mrú, a že sú tiež len želiarmi.

Roku 1826 (II, 91): *Nemeckí novinári sú hladoši.*

Roku 1822 (XI, 78, 50), že Nemci jedia len číre zemiaky, a preto plodia mnoho detí; no, preto sú aj zbabelci a boja sa vojenského stavu. (Že Nemci vôbec nie sú zbabelci, to už, myslím, dokázali často a veľmi skvele. Iba najväčšieho opovrzenia hodná nestydatosť môže popierať celému svetu známe činy.)

Roku 1823 (III, 89), že často ničomný Nemec, ktorého milostivá pani ešte prednedávnom na trhu vo Viedni nosila na chrbte svoj ridicule, býva ustanovený za úradníka. (Skvelý vtip!)

Teda všetko hladuje, čo nie je maďarské; iba Maďari plávajú v nadbytku! Že takíto bedárski paškvilanti môžu veriť, že ani Slováci, ani Nemci nemajú sa čoho najesť do sýtosti, už to samé poukazuje na ich hrozitánsku nevedomosť a bezvýznamnosť ich samých. Bolo by zaujímavé poznať ich vlastné majetkové pomery; možno len sami seba kopírovali.

Teraz by som sa rád opýtal: prečo ultramaďari najviac nevražia na Slovákov a Nemcov? Totiž na tie dva národy, ktoré sú im najpotrebnejšie, ktoré by Maďarom najviac chýbali? Ktoré sa okrem toho nedopúšťajú tak ľahko znevažujúcich výrokov voči Maďarom, hoci by ich mohli na to ponúkať už tie mnohonásobné útoky, a hoci by im látka na to naskrze nechýbala.

Prečo je to, že Maďari ostatné národy predsa len ľahšie znášajú ako Slovákov a Nemcov? Prosím o odpoveď, aby som nemusel sám rozlúštiť túto pozoruhodnú hádanku.

Tu len toľko: keby bolo možné Slovákov a Nemcov len na desať rokov odstrániť z Uhorska, dôsledky toho by nikto trpknejšie nepocítil ako práve Maďari. Ak sa bude žiadať špeciálny dôkaz na túto poučku, môžem ním kedykoľvek poslužiť a týmto sľubujem, že bude veľmi poučný. (Pozri prílohu číslo III.)

Som úplne presvedčený, že v tom budú so mnou súhlasiť všetci rozumní Maďari, a tí že už dávno opovrhujú nerozvážnymi, bezhlavými tlčhubami a potupovačmi. Týchto posledných je síce len málo a sú to veľmi bezvýznamní ľudia, ale čo nechajú tlačiť, to čítajú stovky Slovákov a Nemcov.

Táto hrstka nerozvážlivcov odcudzuje teda *statočným Maďarom* veľké množstvo, a viac škodí maďarskej reči ako sami, ba dokonca ani rozvážni Maďari tú vec už nemôžu napraviť. Je to, ako sa hovorí v prísloví: „Jeden blázon hodí kameň do studne, a sto rozumných ho nemôže odtiaľ vytiahnuť.“

Slepý Maďar v Társalkodó dal zablysknúť aj svojmu vtipu. Podivuhodne špekulantsky sa posmievajúc nazýva *slovanskú reč anglickou* (angol) a dáva ju do paralely s *hotentotskou rečou*. — Naozaj pravý *sluhovský vtíp!* — *Lingua non habet contemtores, nisi ignorantem.*⁷⁹ — Francúzi, ako je známe, nie sú milovníkmi cudzích rečí, pretože ich vlastná reč je skutočnou *svetovou rečou*. No a jednako zriadili minulého roku na svojom Collège de France samostatnú katedru s platom päťtisíc frankov pre *slovanskú reč*, ktorú celkom iste ani jednému Francúzovi nepríde na myseľ nazvať *hotentotskou*, keďže nikto nie je taký *vtipný* ako Szatócs. Aj to sme čítali prednedávnom, že aj v Berlíne a Bratislave budú zriadené slovanské katedry. Kedy sa to isté stane s maďarskou rečou?

S tým istým *sluhovským vtípom* píše Szatócs: „Slovanská reč má také slová, ktoré sú pre *neslovanský jazyk* na *lámanie kolesom*.“ (Veľmi obrazné: pre *jazyk* na *lámanie kolesa*!) To môže byť! No každá reč má pre cudzincov podobné slová. Slovanská reč ich necíti. — Medzitým mu chcem ešte čosi viac povedať. Mnohokrát som už čítal sťažnosti samých *Maďarov* na ich jednotlivé *vlastné slová*. Na to uvádzam teraz len tri dôkazy z *Tudományos Gyűjtemény* 1828, XI, 12, zo *Századunk* 1840, číslo 92 a z nového *Pesti Hirlapu*, číslo 3, kde možno čítať: že sa *maďarský jazyk musí takmer polámať pri ich vyslovení*. — Čo povie na to ten východný mudrc? Či sa ešte nehanbí za svoj *sluhovský vtíp*? Z toho môže vidieť, že je príliš nevedomý na to, aby sa natískal za profesora.

Ten istý ešte to povedal: „že milovanú slovenskú reč ešte nezasiahla žiadna všeobecná rana.“ — Môže byť o svojej múdrosti presvedčený, že taký „*országos csapás*“⁸⁰ sa ani nikdy nestane, lebo naše krajinské stavy sú nekonečne múdrejšie a opatrnejšie, než všetky také prehnané hlavy ako on, ktorý brojí proti *nevedomosti* Slovákov, kdežto *nevedomci* sú len on a jemu podobní. Tí totiž ani len to nevedia, že medzi Slovákmi sú rozšírené mnohé znalosti, o ktorých také rozpálené mozgy nemajú ani len potuchy. Krajinské stavy sa nikdy nenechajú nahovoriť na nejakú *Bartolomejskú noc* takýmto nepovolaným radcom a ignorantom.

Slováci bývali v Uhorsku omnoho včasnšie ako Maďari. Žijú spolu s nimi

už skoro tisíc rokov, a budú žiť spolu s Maďarmi ešte aj cez druhé tisícročie, a budú im prenechávať svoju pilnosť a reč.

Rakúska monarchia sa skladá z rozličných národov, ale ešte nikdy som nepočul *Nemca*, ktorého reč je úradnou rečou, aby povedal, že sú *Česi*, *Poliaci* a *Taliani* len *želiari*. Práve tak som nikdy ani to nepočul, žeby vláda mala úmysel ich všetkých pretvoriť na *Nemcov*. Veľmi opatrne a múdre zahrňuje všetkých svojich poddaných rovnakou láskou a starostlivosťou a nedotýka sa žiadnej národnosti. Prečo by to malo byť u nás inak?

Moje najsrdečnejšie želanie je, aby všetky v Uhorsku bývajúce národy a všetci obyvatelia sa navzájom vážili a milovali. Vo vernosti k svojmu kráľovi a v príchynosti k zriadeniu sú si všetci rovní; aj bojujú a za vlast krv vylievajú vždy s rovnakou pohotovosťou a odhodlanosťou. Majú sa teda aj vo všeobecnom živote pokladať za *krvných priateľov*, a tak, ako odjakživa bývali spoluúčastníkmi na všetkých radoostiach a strastiach, nech to isté robia až do najposlednejších stáročí.

Viedeň 4. januára 1841.

PRÍLOHA ČÍSLO III

Čo sa naučili jeden od druhého Slovania a Maďari?
(Odpovedá Čaplovič.)

§ 1. Život národov je celkom analogický životu jednotlivých ľudí. Jedni i druhí vznikajú, rastú, prežívajú dobro i zlo, chorľavejú, starnú, strácajú sa a zomierajú. — Základnou vlastnosťou človeka je *spoločenskosť*, lebo človek bez spoločnosti nemôže tak existovať ako včela bez včelieho úľa. Sem patrí aj vzájomné učenie sa. Jeden človek sa učí od druhého, a tento zase od tamtoho. Práve tak je i s národmi. Učia sa navzájom umeniu, vedám, reči, spôsobu života, skrátka, dobrému i zlému. — Rozumní sa to neštítia aj priznať, ako aj Herder vo svojich *Ideách k filozofii dejín ľudstva*, píše: „*Nemec sa učil aj od Slovana.*“ — A v *Andreho Oekonomische Neuigkeiten*, 1819, str. 604 uvádzajú sa viaceré slová, týkajúce sa poľnohospodárstva, baníctva atď., ktoré si spolu s vecami požičal Nemec od Slovana. — Naproti tomu sa aj Slovan mnoho naučil od Nemca a s vecami prevzal do svojej reči aj mnoho nemeckých výrazov. Nie je hanbou, naučiť sa niečomu od druhého, je to skôr česť; no najväčšou hanbou je nechcieť sa nič učiť, alebo sa ničomu nenaučiť.

§ 2. Historické výskumy o začiatku, prospechu a výsledku kultúry u jednotlivých národov sú veľmi zaujímavé a poučné. — No za veľmi nešťachetné a neslušné, ba až za veľmi nerozumné pokladám vyvodzovať

z toho urážlivé výčitky pre tento alebo tamten národ, čo môže byť len predmetom pokojného, vedeckého výskumu. V Társalkodó z roku 1840, číslo 102 možno čítať bez akejkoľvek príčiny: „Že Maďari v odbore kultúry potrebovali sice Nemcov, ale nikdy nie Slovanov, a tých ani nebudú potrebovať.“ — Na to som podotkol v Századunk z roku 1841, číslo 3: „Že Slovan, v Uhorsku oveľa prv usadený, už pred príchodom Maďarov bol oboznámený s vtedajšou európskou kultúrou, ktorú odovzdal Maďarom spolu s výrazmi na to sa vzťahujúcimi. — Uvedená výčitka má teda historické odôvodnenie skôr v ústach Slovana ako v ústach Maďara. Lebo neviem, čo by sa bol Slovan od Maďara naučil — okrem robenia šaúr a umenia vytvoriť palivo z dobyčieho lajna —; prosím preto, aby som bol o tom lepšie poučený.“ — Že túto pichľavú odpoveď nerád spisujem, môže mi čitateľ na slovo veriť, lebo viem povedať o Maďaroch ešte viac pekného. Odpoveď nebola, otvorene to priznávam, bez istej malície, keďže aj výčitka sa zdala vyznievať na ten istý spôsob.

§ 3. Onedlho potom som čítal v 10. čísle Századunk, od pána Jóba Zmeškala de Domanovec et Lestine,⁸¹ niekdajšieho dozorca protestantského Oravského seniorátu — a, ak sa nemýlim, od svojho niekdajšieho spolužiaka, no rozhodne od rýdzeho Slováka — celkom nečakané vjadrenia o Slovákoch, ba vlastne proti nim. — Zdal sa stavať svoje výčitky proti mojim, aj keď to výslovne nepovedal. — No namiesto toho, aby priskočil na pomoc mojej nevedomosti, nechal sa malíciou omnoho ďalej strhnúť a stratil sa v takom vznešenom a dokonca pohrdavo upierajúcom tóne o svojich vlastných súkmeňovcoch, Slovákoch, že som nad tým mohol len užasnúť! — Nechýbali sice nikdy a v žiadnom národe taki jeho spolučlenovia, ktorí si pokladali za zásluhu špiniť do vlastného hniezda, keďže inak nemali žiadne zásluhy. Ale podobní synovia boli vždy len bezvýznamní a bezcenní ľudia. — Uhorskí Slováci sú v tomto ohľade — nakoľko viem — ojedinelí v dejinách. Ich totiž až v najnovšom čase a dokonca viacerí lepší, významnejší a vzdelanejší spolubratia bez každej viny — veľmi trpko, nepriateľsky a pohrdavo napadli, ba čoviac politicky upodozrievali a ako neverných poddaných verejne obvinili, o čom ďalej podrobnejšie. A keďže si to vec tak zasluhuje, dôraznejšie a s právnickým zreteľom — lebo je už raz na čase — aby štátnou cestou boli žalobcovia vytiahnutí z tmy svojej anonymity a boli donútení predložiť dôkazy. Ak by však verejné obžaloby, ktorých skladištom je najmä Jelenkor a Társalkodó, boli nepravé, nech maliciózni žalobci neujdú rovnako zákonnému trestu talionis.⁸²

§ 4. V tomto nepriateľskom naladení píše pán Zmeskal: že semeno protestantizmu rozosiali v Uhorsku Maďari a Nemci, ale nie Slováci. — Qui multum probat, nihil probat.⁸³ Zabúda vo svojom, bohvie čím

vzbudenom hneve, že husitské učenie, ktoré u nás kliesnilo cestu lutherstvu, priniesli do Uhorska českí emigranti, a že spišský Slovák *Cyriak* bol prvý, ktorý navštívil roku 1522 Wittenberg. — Tak bol predsa Slovák prvý *Lutherov* žiak, a mal za nasledovníkov množstvo Slovanov, ktorí horlivo rozširovali nové učenie. — Aj samo sebou je jasné, že početných Slovákov mohli len Slováci, tak ako Maďarov len Maďari a Nemcov len Nemci obrátiť k reformácii, aj keď ich podľa mena viac nemožno udať. — Ostatne je u nás odjakživa mnoho Slovanov aj s nemeckými a maďarskými menami. Kto by bol súci to individuálne eruovať,⁸⁴ a načo?

§ 5. Pán Z. píše ďalej: Maďar sa od severského Slovana sotva naučil niečomu inému ako fabrikácii pálenky, tohto nektáru prostého slovan-ského ľudu, a jeho podvodnému zošľachteniu. — Pýtam sa: čo tu má čo robiť *severský* Slovák? — Ja som písal len o tých, ktorých Maďari už našli v Uhorsku. — A potom, milý môj pán krajan, aj podľa mena a predikátu taký istý *Slovák* ako i ja — písať a dobre písať sú dve rozdielne veci. — Že ste si palyinku veľmi nešťastne zvolili, to sa hneď objasní. Bol by som si vari predsa len zaslúžil byť pocteným silnejším vedeckým dôvodom. — Nech sa vám páči ma vypočuť:

§ 6. Vynález pálenky nepripisuje sa Slovanom, ale Arabom, zo spisov, ktorých až koncom 13. a začiatkom 14. stor. španielsky lekár a povestný polyhistor *Raimundus Lullius* sa mal naučiť toto umenie. V Európe aj potom za dlhý čas pálili pálenku iba z vína (odtiaľ je aj to pomenovanie) a slúžila len ako liek. — V polovici 14. stor. vynašla uhorská kráľovná *Alžbeta*, manželka *Karola Róberta*, známu eau de la reine d'Hongrie (aqua reginae Hungariae),⁸⁵ ktorá bola v lekárňach oficiálnou až do najnovších čias. (Heckerova *Arzneimittellehre*, 1815, II, 95.) Recept je vo Wallaszského *Conspectus rei publicae literariae*,⁸⁶ Budín 1808, 93. — Zdá sa, že v Prešporku bola pálenka známa už roku 1439, priniesli ju však sem z Viedne. — Až koncom 15. stor. a neskôr okolo roku 1529 bola všeobecnejšie známa, ale ešte vždy len ako liečivo. — Nemci boli pohotovejší do pitia. Tam bolo pitie pálenky zakázané už začiatkom 16. stor., vo Frankfurte roku 1582, 1605. — U nás Gemerská stolica uverejnila podobný zákaz až roku 1667. V jednom *Edictum rei publicae Cremnicziensis*⁸⁷ z roku 1577 možno čítať: „Po štvrté: V nedeľu sa nemá dávať žiadne domáce víno ani pálené (farárovi) za kázeň alebo počas kázne.“ Vo včáššom, roku 1537 republikovanom štatúte „Poriadok a polícia“ toho istého mesta bola reč len o výčape vína a piva. Muselo prísť preto v Kremnici do úžitku pitie pálenky za tých štyridsať rokov. — Viacej dát nemám k dispozícii.

§ 7. Z toho sa dá vyvodzovať, že známosť pálenky prišla do Uhorska z Nemecka, hoci Maďari prevzali meno pályinka — ktoré je len prekladom z nemčiny — od Slovanov. — Veľmi mylne sa teda domýšľa pán Z., že sa

Maďar naučil poznávať tento nápoj od Slováka. — Sem patria ešte dve poznámky: 1. že sú to vlastne a hlavne Židia, ktorí sa medzi Slovákmi horlivo zaoberajú pálením pálenky, a 2. že pálenka môže Maďarovi preto málo poškodiť, lebo oveľa viac miluje víno ako pálenku a pivo.

§ 8. Čo znamená pokročilé falšovanie (hamis finomítás),⁸⁸ nie mi je dosť jasné. Nesvedomiti, hrabiví, úskoční ľudia sa nájdu v každom národe. Aj národ Maďarov ich má nemálo. Jeden Maďar sám rozprával v Tudományos Gyűjtemény 1831, I, 16 o podvodnom falšovaní tokajských a miškovských vín cukrom a inými prostriedkami. Nesvedomiti Maďari potom vo Viedni, Brne a Prahe ich predávajú po uliciach vo forme buteliek alebo aj chodiac po domoch za 15–20 groší.⁸⁹ Cudzinci ich kupujú od nich ako pravý tovar, ale keď neskôr, o niekoľko týždňov, otvoria fľaše a nájdu v nich ocot, veľmi nadávajú na Uhorsko. — Čo povie na to pán Z.? — Mohol by som uviesť ešte viac takých príkladov. — Zlé činy jednotlivcov nemožno nikdy pričítať celým národom, iba ak by jednotlivci tvorili väčšinu — *nápadnú väčšinu*, a to nie je prípad ani u Maďarov, ani u Slovákov.

§ 9. Aké umenia a remeslá priniesli so sebou Maďari z Ázie, na to je len málo stôp. — Že však národ, majúci viac než milión duší, nebol bez remesla, to sa možno samo sebou domýšľať, pretože žiaden národ nemôže byť bez remesla. Myslím, tu by nám sama reč mohla dať malý pokyn. Lebo to, na čo má Maďar svoje vlastné výrazy, musel poznať už v Ázii. — Len by sme museli vedieť oveľa viac o starej uhorskej reči, než čo skutočne vieme. Najstaršou pamiatkou sú pohrebné reči z roku 1182–1183, ktoré pán *Štefan Horvát* tak znamenite komentoval v Tudományos Gyűjtemény 1835, I. Tam už prichádza pár slovanských výrazov, ako: *miloszt, braty*. Ale aj potom bude veľmi ťažkou úlohou všetko rozlúštiť. — Ako sa dá napr. vysvetliť, že Maďari pre tri dni týždňa podržali svoje vlastné mená, ale pre štyri dni prevzali slovanské mená? Mali dël (poľudnie), estve (večer), prečo prevzali od Slovanov ebéd a vacsora?⁹⁰ — Pečené mäso iste jedli odjakživa, no prečo napriek tomu nazvali pečienku pecsenye? — Možno i to prijať, že roľníctvo poznali už v Ázii. Nato mali slová, napr. szántani, vetni, aratni, búza, gabona.⁹¹ Prečo však prevzali od Slovanov napr. széna, szalma, kalász, kasza, gereblye, borona etc.?⁹² Nemali pre to žiadne vlastné slová? — To by si mal vziať za úlohu pán *Zmeškal*, rýdзи Maďar, a statočne nám to vysvetliť. Tým našu vedomosť viac obohatí ako skrze pályinku. — Mne sa zdá, že Maďari boli odjakživa veľmi náklonní svoju reč zamieňať za cudziu. Bol to častý prípad najmä so slovanskou rečou, ktorá sa im, ako sa zdá, vždycky najlepšie páčila. — Či nemáme mnoho príkladov na to, že sa celé maďarské dediny stali slovanskými, chorvátskymi, vlašskými, a ešte sa stále stávajú? Len o po-

nemčení neviem nič. O tom by sa dalo ešte veľa hovoriť. No poďme ďalej:

§ 10. Podľa *Cornidesových* výskumov (*Bredetzkeho* Topographische Beiträge, 1805, IV, 60) prichádzajú už v listinách z rokov 1015, 1055 zlatníci, na čo Maďar má svoj vlastný výraz ötvös. No zlatníci boli v Európe už dávno predtým. — Sem patrí aj sarkantyú, ostroha: predpokladá dorábateľov ostrôh. Ale ani to nebolo už nič nového Európanom. — Sem patrí aj vászon, ľanové plátno, ktoré beztak patrí medzi najstaršie a najpotrebnejšie vynálezy. — Sem tímár, kožiar. Už roku 1015 boli v opátstve Ad radices monti ferrei⁹³ okrem iných remeselníkov sex coriarii,⁹⁴ a roku 1055 malo tihanyské opátstvo jedného cerdo.⁹⁵ Garbiari pripravovali podošvice, kordován a iné druhy kože, čo v Európe taktiež už poznali. — Ale *irchárstvo* sotva bolo známe. Maďarskí irchári pripravovali totiž jemnú, skvostnú kožu, nazvaná irha, ktorú aj Nemci tak volali a irchárov Irher, teda sa toto remeslo naučili od Maďarov. Ešte teraz má po nich v Norimbergu meno *Irhergasse*, tak ako už roku 1360. Aj vo Viedni bola roku 1477 *Irhergasse*, terajšia *Weissgerbergasse*. (Schlagerove Wiener Skizzen, 1835, 176.) Biela koža sa aj vo Francúzsku volá *uhorská koža* (*Donndorf*, *Erfindungen*, článok Irher). — Maďari majú aj pre kamenec (liadok), potrebný k irchárstvu, vlastný výraz timsó. Liadok sa stal v Európe známym neskôršie, a jeho kryštalizácia je neskorší vynález. Egyptský liadok spomína už *Herodotos*.

§ 11. Slovenskí čižmári majú ešte dodnes maďarské technické výrazy, ako: fordító, lábszój, fonál, kerítő, sarkhajtó, cifrázó, musta, hoval.⁹⁶ — Dorábateľia šnúr však: sujtás, borítás, sikálló etc.⁹⁷ — Podľa toho je pravdepodobné, že Maďari priniesli so sebou tieto remeslá a že sa ich Slováci naučili od nich. — Pri iných remeslách, ktoré vykonávajú Slováci, nepobadal som žiadne uhorské výrazy. Stálo by za námahu, bližšie preskúmať všetky remeselnícke výrazy. — Kožušníkov, szűcsök, mali Maďari taktiež. No také remeslá boli známe už aj v Európe. — Z toho môže vyrozumieť pán Z., že sa aj o Maďaroch a rovnako aj o Slovákoch dá niečo viac povedať ako pályinka, keď sa človek trochu poobzerá a ... atď.

§ 12. Čo a kedy sa Maďari od Slovákov a tí od nich naučili, na to nemáme nijaké špeciálne dáta. Je však pravdepodobné, že si Maďari spolu s menami vypožičali od Slovákov aj viacero remesiel. — Tak napr. Maďar má svoje vlastné slovo hús, mäso, no mäsiara volá v slovenskej reči: mészáros, lebo sa až v Európe naučil poznávať mäsiarske remeslo. — Že Maďari poznali už ľanové plátno, svedčí výraz vászon. Ale pravidelné tkáčstvo ako remeslo sa naučili pravdepodobne od Slovákov, preto je odtiaľ aj pomenovanie takács. — O hrnčiarstve platí to isté. Hrnčiar sa volá gerencsér, slovansky hrnčár. Hrnec je fazék. O kováčskom remesle platí to isté.

§ 13. Podľa diela *Dankovského* Kritisch-etymologisches Wörterbuch, 1834, je v maďarskej reči medzi 1428 slovami 170 maďarských a 622 slovanských. Teda viac než tri razy toľko. — Ak sa tak páči, prejsť všetky slová slovanského pôvodu, mohla by sa urobiť celá hľba podobných abstrakcií. A výsledok by bol: že sa Maďari skutočne v odbore civilizácie, roľníctva, remesiel nemálo naučili od Slovákov. Sem patria napríklad už riadne byty. Sem riadne jedlá ebéd, vacsora etc.

§ 14. Len nedávno ma súkromnou správou upozornili na to, že Maďari dokonca veľkú časť svojich civilných inštitúcií, úradov, zákonodarstva, zhromaždení rákošských, podelenia krajiny atď. si vypožičali od Slovanov. Pomenovania király, nádorispán, banus, vojvoda, udvorníci, pristaldi, dušeníci, aj megye vo vármegye a robot⁹⁸ sú skutočne slovanské. — No chcem sa najprv sám s tým ešte podrobnejšie oboznámiť, prv než by som s tým podrobnejšie vystúpil, lebo nechcem napodobňovať prenáhlenie pána Z. — Vo veľkovaradinskom Ritus explorandae veritatis⁹⁹ (1214 až 1235) viac ráz prichádza, že ten či onen bude poslaný „ad praudam“ na spravodlivosť do Veľkého Varadína, najmä k vtedy tam používaným ordáliám. — Rovnako si Maďari museli vypožičať od Slovákov pojem starej, hoci veľmi surovej, z Nemecka presadenej justičnej starostlivosti; sem patrí aj slovo tömlőc¹⁰⁰ a viac iných. — Pre šibenicu má Maďar svoje vlastné meno akasztófa, hoci tento spôsob usmrtenia bol odjakživa známy u všetkých národov.

§ 15. V novších časoch sa Maďari naučili poznávať dobročinné zemiaky od Slovákov a Nemcov. V Rakúsku sa pestovali najprv, asi v rokoch 1660—1680, a okolo toho času ich asi nemeckí kolonisti priniesli so sebou i do Uhorska. — Isté je to, že Slováci v karpatských stolicích, najmä v Oravskej (kde sa pán Z. narodil a kde žije) pestovali zemiaky už v rokoch 1765—1770. V Gemerskej stolici urobil s tým začiatok Ondrej Császár v rokoch 1776—1780. Spišiaci ich kultivujú od roku 1786. Od toho istého času aj Nemci v Železnej a Šopronskej stolici. — V Nitrianskej stolici musel barón Mednyánszky ešte roku 1813 svojich poddaných nútiť na pestovanie zemiakov. V Saladskej zemský pán Gyika roku 1816—1817. — Tieto roky núdze naučili aj Maďarov vážiť si tieto hľuzy.

§ 16. Čo sa týka vied, bolo medzi Slovákami už mnoho vedcov, od ktorých, keďže skoro všetci písali latinsky alebo nemecky, získali mnoho i Maďari. Menujem tu len povestného historika *Thuróczyho*; Moravana *Amosa Komenského*, ktorý priviedol k rozkvetu školu v Potoku; *Bela* z Očovej, povestného historika a geografa; *Bencúra* z Jasenovej, publicistu. — *Ján Feješ*, polyhistor; *Kollár*, historik; *Korabinský*, geograf; *Lipský*, autor najstaršej mapy; *Lehotský*, stematograf; *Mikoviny* z Ábelovej, karty; *Tomka Szászky*, geograf; obidvaja *Kovačičovci*, veľmi zaslúžili

publicisti; *Pray*, historik; *Bartholomaeides*, geograf; *Wallaszky*, autor najlepších literárnych dejín Uhorska; *Ribiny*, historik. — Poloviční Slováci boli: *Engel*, historik; *Schwartner*, štatistik. — Záleží teraz na pánovi *Zmeškalovi*, či chce proti uvedeným postaviť práve toľko učených, plodných maďarských spisovateľov ako učiteľov Slovákov. Ja to neviem urobiť.

§ 17. Výsledok je teda: že sa Maďari od Slovákov naučili poznávať mnohé a významné, k civilizácii patriace zariadenia, že však aj Slováci od Maďarov získali niečo. Quod uni justum, alteri aequum!¹⁰¹

§ 18. Dodatok: Aj cudzinci sa všeličo naučili od Maďarov a Slovanov. K tomu patrí, ako sa už povedalo, irchárstvo, gombičkárstvo, ľahké čižmy, fajky na fajčenie tabaku. — Kočiare sú jedným z vynálezov Maďarov. Najstaršia stopa je z roku 1385, keď kráľ *Karol* vošiel na kočiari do Budína. *Carpentarii*¹⁰² mali svoj cech už roku 1482. V Španielsku bolo vidieť prvý kočiár roku 1546, v Anglicku roku 1580. U nás sa kočiare často upotrebovali už dávno pred rokom 1523. Pozri zákon 20 z roku 1523. — Kukuricu sme sa naučili poznávať koncom 17. stor. od Turkov, keď ju pestovali za svojej vlády v Uhorsku. Od nás ju prevzali Rakúšania a Štajerci. — Husári všetkých cudzích národov sú nešťastnou napodobeninou uhorských husárov. Známa nádherná vojenská, takzvaná turecká hudba nie je turecká invencia, ale pravá slavónska. *Trenkovi* pandúri išli s ňou po prvý raz do boja roku 1741, a teraz sa stala európskou. — Tak sa učia národy jeden od druhého!

Viedeň 23. mája 1841.

PRÍLOHA ČÍSLO IV

Mirabilia.¹⁰³

(Rozpráva Čaplovič)

Omnia jam fiunt, fieri quae posse negabam.¹⁰⁴

Nech mi je dovolené, zostaviť tu na pobavenie niekoľko excerpt z maďarských novín.

1. V tohoročnom *Pesti Hirlape*, čísle 3, prichádza redakčná poznámka tohto znenia: „*Hirnök* a nemecký *Ofener Zeitung* oznamujú, nie síce ako istotu, lež iba ako správu: že stavy *Liptova* vo svojej generálnej kongregácii (1840, 14. a 15. decembra) hovorili všetky po slovensky. Redaktor *Hirlapu* veľmi dobre pozná záľubu *Liptákov* pre maďarskú reč. Pravdepodobne sa tam vyskytla otázka, bližšie sa týkajúca obecnej šľachty, a vyžadujúca hlasovanie. A tak im niekto bližšie vysvetlil, o čom sa má hlasovať.“

V 15. čísle Hirňoka jeden prisediaci vysvetľuje vec takto: bola reč o rozmnožení počtu služných a prisázných na vykonanie nového zákona o poľnej polícii a jeho obsah prišiel pod hlasovanie, o čom početná, len slovensky vediaca šľachta celkom prirodzene musela byť oboznámená v tejto reči. Tak teda redaktor Pesti Hirlapu skutočne udel klinec po hlave a že používanie národnej materinskej reči bolo úplne v poriadku, samo sebou sa vysvetľuje. — Ale reč asesora,¹⁰⁵ podávajúceho tú správu, bola taká žalostiacca, ako by bol zrovna na kolená padal a najponíženejšie prosil o prepáčenie, že sa *Slováci* opovážili hovoriť *po slovensky* — a to ja nachádzam, že je veľmi mirabile!¹⁰⁶ — V čísle 10 Pesti Hirlapu stojí iné vyvrátenie správy, a to veľmi žľou písané a náruživé. Tam sa zniesla hrmavica na hlavu samého redaktora, ktorý predsa, ako vidíme, písal o veci dokonca viac než ospravedlňujúco, a tak urobil oveľa viac než bolo treba. Vyvracajúci (pravdepodobne opravdivý *Slovák*) obviňuje ho zo *žiadostivosti rozširovať škandalóznú správu so zlomyseľným zámerom*. — No aj ponad to možno prejsť, hoci je to *hrubé mirabile*. Najkrajšie ešte len príde:

V čísle 28 Hirňoka čítali sme správu o generálnej kongregácii¹⁰⁷ tej istej slávnej stolice z 29. marca toho roku. — Prišla na pretras vec miešaných manželstiev a nadhodila sa otázka: či sa má prijať uzavretie *Saľadskej* alebo *Ostrihomskej* stolice? Rečníci hovorili za i proti, všetci maďarsky, a o veci sa malo hlasovať. Prítomné početné zemianstvo natŕčalo uši napravo i naľavo, bez toho, aby čo len zbľa bolo z toho rozumelo, a tak sa nemohlo dozvedieť, o čo ide a o čom sa má vlastne hlasovať. Preto prosilo o vysvetlenie vo svojej materinskej reči. — Lež — dajte, prosím, pozor — *jeho prosba bola odmietnutá!!!* — To je mirabile mirabilissimum!¹⁰⁸ V *čistoslovenskej* stolici je teda celkom ľahostajné, či stavy rozumejú alebo nerozumejú o čom je reč, len nech sa peroruje¹⁰⁹ po maďarsky. Tak aj podľa Hirlapu, čísel 51 a 63 sa päťtisícim dobšinských *Nemcov* odnedávna káže po *maďarsky*, už či rozumejú alebo nie.

2. Podľa 99. čísla Hirňoka z roku 1840 neľúbilo sa slávnej Novohradskej stolici, že peštianska univerzita vystavuje *latinské* doktorské diplomy, a podľa Pesti Hirlapu, číslo 3 z roku 1841 bol ten istý prípad v slávnej *Užskej* stolici s inžinierskymi diplomami. Obidve stolice žiadajú maďarské diplomy. — V tejto veci chcú teda ísť u nás omnoho ďalej ako v *Anglicku* (kde doktorandi musia čovať latinsky dišputovať), *Francúzsku*, *Nemecku*, kde sú také doklady *latinské*, a to celkom v poriadku. Lebo doktor sa môže pobrať aj do cudzích krajín, kde svoje graduovanie musí dokázať svojím diplomom. Na to sa žiadna reč nehodí lepšie ako latinská, lebo je učenou svetovou rečou. Preto sú aj v prírodopise a v lekárstve číre latinské pomenovania, bez ktorých by sa vzdelaný svet ani nevedel doro-

zumieť. Ak by v tej veci malo byť u nás inakšie, potom budú naši učenci celkom uzavretí od ostatného vedeckého sveta. Dôsledky toho si môže každý sám domyslieť.

3. V 9. čísle Jelenkora z roku 1841 je správa: v Ostrihomskej stolici pri regrutovaní lósmi bola maďarská mládež najzmužilejšia, slovenská najbojzlivejšia. Táto správa neslúži na nič iné, než aby aj v tomto vrhla na Slovákov tóňu, čo je najobľúbenejšie zamestnanie Jelenkora. Zmužilosť v Mesztesyöve, v Šomoďskej stolici, kde sa ľud podľa 3. čísla Hirnőka divokým násilienstvom vzoprel regrutovaniu, a že v Torontálskej stolici podľa 5. čísla Jelenkora v Bánaku a na iných miestach živá duša neprišla na ťahanie lósov — to mu bude celkom iste *väčšmi hodné pochvaly*.

4. Redaktor Jelenkora v čísle 17 trpko sa žaloval na nelásku redaktora Hirnőka voči svojej osobe; to ho teda bolí! — Ale, pýtam sa: kto je *neláskavejší* voči Slovanom, ako on sám? — Jeho časopis páchne hlučným *panslavizmom*. V prvej polovici tohto roku skoro ani jedno číslo nebolo bez invektív na *Slovanov*, a tí mu predsa nič zlého nemohli urobiť, ba naopak, početne odoberajú jeho časopis, a tak sú mu vlastne *dobrodincami*. Ja som ten časopis už prestal odoberať, lebo sa mi zhnusil. Mali by tak urobiť všetci Slovania, aby neplatili svoje peniaze za drzosti.

Veľmi schytralo a pokrytecky ubezpečoval v 22. čísle Társalkodó: nechce rozširovať jednostranné náhľady, alebo dokonca hanobenia Slovanov; a tak tu, ako aj v čísle 24 len to si žiada, aby vyšla *pravda* na svetlo. V čísle 43 doložil ešte: *verejnosť* predpokladá za aj *proti*. — Lež v prospech Slovanov prijíma len zriedka a len také obrany, ktoré nemôže nijakým činom odmietnuť. V 25. čísle Jelenkora opakoval z Allgemeine Zeitung sprosté obžaloby na Slovákov, ale mocnú odpoveď, ktorá stála v neskorších číslach Allgemeine Zeitung, a bola bezpodmienečne potrebná na odkrytie *pravdy*, nechal celkom stranou. Dôkaz na jeho zúrivú *lásku k pravde!!!*

V 24. čísle Jelenkora sťažoval sa láskavec aj na nelásku *chorvátskych* časopisov a povedal: už by sa *akosi* — teda nie celkom — aj bol *pomeril* s Chorvátmi (je naozaj veľmi *milostivý!*), keby nebol čítal Davoriju,¹¹⁰ to znamená, že je zase zvrchovane *nemilostivý* k Chorvátom, hoci k zrodeniu Davorije zavdali podstatnú príčinu jeho *vlastné* bojové piesne proti Slovanom. Jeho chvályhodná zásada je teda: quod tibi non vis, alteri feceris.¹¹¹ — Nešťastní Chorváti, čo ste to porobili? — Ako ste sa tak mohli pripraviť o jeho *lásku*? — Ešte raz: *nešťastní Chorváti!* — Naozaj už došlo veľmi ďaleko, keď už aj novinár môže byť taký drzý, aby mocnému národu vyhlásil svoju *nemilosť!*

5. V tohoročnom Pesti Hirlape, číslo 50, bol článok: *Srbi, naši nepriatelia*. — Tam sa rozpráva: pán Gyurkovics, hlavný dozorca srbských

škôl, nariadil v Subotici učiteľom, aby vedľa srbčiny učili deti aj maďarskú reč. Pán Teodor Pavlovič, redaktor peštianskych srbských novín, uverejnil poznámku, ktorá sa začína: „S opovržením sme čítali v novinách“ — totiž už uvedené. — V čísle 54 vyskytuje sa Gyurkovicsov list, v ktorom z Kurzbeckovho slovníka dokazuje: Pavlovičom použitý výraz „pozor“ znamená *zahanbenie*; podľa iného slovníka však pozor = *hanba, posmech*. — Pavlovičova poznámka sa začína: „S pozorom smo čítali,“ to znamená: „Pozorne sme čítali“ etc. — Nech teraz sám čitateľ rozhodne: či *zahanbenie, hanba, posmech, opovrzenie* a *pozornosť* boli alebo sú synonymá? — Tu sa pán Gyurkovics potkol takým eklatantným spôsobom, že celá srbská školská mládež musí hlavou krútiť a diviť sa, ako mohol jej hlavný dozorca *mlyny* pokladať za *obrov*. — Zdá sa však, že pán Gyurkovics je milovníkom takýchto heterodoxií. Lebo aj vo venovaní jeho prekladu zmenkového práva je niekoľko statných capov, napr. *caliginosas surgentis luminis tenebras*¹¹² (sú teda *luminis tenebrae*! Kuriózný tovar, zásoba z neho existuje pravdepodobne v hlave pána Gyurkovicsa), *pontes ripis muniuntur*.¹¹³ Pravdepodobne sa to oboje nachádza aj v tých dvoch slovníkoch.

Uvedené zlomyseľné prekrútenie muselo nevyhnutne popudiť Pavlovičovu žľč. To mu však veľmi zazlieval redaktor Pesti Hirlapu, hoci jemu samému uvedený výpad jedného Liptáka na jeho osobu veľmi zle chutil. Pavlovič mal teda celkom ľahostajne prijať *to isté*, čo samého redaktora Pesti Hirlapu vohnalo do zlosti! — Nie je to *mirabile*?

6. Už som viac ráz čítal veľmi nemotornú, sprostú a smiešnu výčitku, ktorú Pseudomaďari obvykle vyhadzujú na oči všetkým Nemaďarom. Tí všetci nie sú totiž nič iné, ako v Uhorsku *chlieb z milosti jediaci* a *zsellérek*,¹¹⁴ ktorí, pretože žijú pod záštitou uhorskej ústavy a uhorských zákonov, sú za to povinní zabudnúť svoju materinskú reč, bez ďalšieho sa pomaďarčiť a byť vďačnými voči Maďarom. — Táto hlúpa výčitka môže sa len tým zdať dôležitou, ktorí nevidia ďalej ako na koniec nosa, a je plodom najväčšej nevedomosti. — Preto som zvrchovane užasol, keď som v 54. čísle Hirlapu videl, že jeho inak tak obozretný a informovaný redaktor robí tú istú výčitku *Srbom*, ktorú mal radšej prenechať Jelenkoru. Pán redaktor vie veľmi dobre, že ani Srbi, ani Slováci, ani Rusíni, ani Nemci, ani Vlasi etc. nie sú v Uhorsku *chlieb z milosti jediaci*, ale sú už od stáročí plnoprávni spoluobyvatelia, ktorí nemajú Maďarom *ani najmenej* byť povďační. Lebo:

Slováci žili tu už dlho pred príchodom Maďarov, a neskoršie boli posilnení z Moravy a Čiech.

Srbi prišli do krajiny už v 13. stor., iní roku 1428 pod Žigmundom a zaľudnili ostrov Čepel, Svätý Ondrej a Budín. — Roku 1439 pod Alber-

tom, roku 1459 osadili sa pod Matejom Korvínom v Srieime a v Temešskej. — Roku 1481 priviedol *Kinizsi* päťdesiat tisíc rodín, teda okolo dvesto tisíc hláv, a osadil ich v Srieime, Like a Krbave. Iní prišli za Maximiliána a Rudolfa. Ešte iní prišli roku 1689 za Leopolda I. a osadili sa v Srieime a Svätom Ondreji.

Rusíni prišli sem už s Maďarmi. Viacerí za Kolomana roku 1096 a za Ľudovíta I.

Nemci osídlili už pred príchodom Maďarov západné kraje ríše. V 12. a 13. stor. boli *pozvaní* zaľudniť Spiš a banské mestá. Za Leopolda I., Márie Terézie a Jozefa II. prišli podobne na pozvania početní Nemci do krajiny.

Vlasi prišli do krajiny už v 13. stor. za Ľadislava Kumánskeho, a potom ešte vo väčšom počte.

Nemaďari nie sú teda iba od včera spoluobyvateľmi krajiny, ale už od pradávnych čias, a všetci sú tu úplne doma.

Všetky tieto národy mali väčší alebo menší podiel aj na založení a zdokonalení zriadenia a na zákonodarstve, ktorého ovocie teraz spolu používajú ako dobre zaslúžené. Za to všetko nie sú teda Maďarom vôbec nič dlžní ba skôr môžu oni očakávať vďaku od Maďarov. — Lebo čo by bolo bývalo z jedného milióna Maďarov, a teda z hrstky, na viac než štyritisíc štvoročných míľach v priebehu deviatich storočí, keby neboli mali v ostatných nepomerne početnejších národných kmeňoch silných spojencov, priateľov a pomocníkov, ktorí vlasť, a teda i svojich spoluobyvateľov Maďarov odjakživa bránili dobrom i krvou? Tie mnohé šľachtické rodiny medzi Nemaďarmi nedostali zadarmo šľachtictvo, ale za dôležité zásluhy o kráľov a vlasť. Toto jediné je viac než dostatočným dôvodom za to, čo sa povedalo.

Čím by však boli Maďari ešte i *dnes*, keby neboli bývali v krajine iné národy? — Bez mnohých *slovanských* slov nemohli by ani hovoriť, a bez priemyslu *Slovanov* a *Nemcov* nemohli by vôbec žiť. Ak by sa to malo náležite detailovať, bolo by treba napísať celú knihu. Preto sú tu len náznaky.

Ako by museli mnohé tisíce Maďarov bez ďalšieho hladom zahynúť, keby im neboli nápomocní Slováci, Rusíni, Slovinci a Nemci a ich žatvy každoročne nezviezli, nevymlátili a nevyšliapali!! — Istý prepiaty Maďar v Tudományos Gyűjtemény 1827, IX, 107 chválil pracovitosť Maďarov, ktorí na Žitnom ostrove dosahujú vrchol usilovnosti, od ktorej niet väčšej ani u Holanďanov, ani u britských farmárov. Toto je vraj — *keď aj nikde inde nie*, jednako viditeľné na Žitnom ostrove. Teda nikde inde v celom Uhorsku! Obyvatelia Žitného ostrova sú teda pre všetkých ostatných Maďarov *vzorom* pracovitosti. To by sa nám zdalo ako bezočivé chvas-

túnstvo, keby nám iný Maďar v 13. čísle Hirnoka z roku 1837 nebol objavil, v čom spočíva táto britská a holandská pracovitost obyvateľov Žitného ostrova. Totiž je skľučujúce vidieť, ako tam nielen šľachtic, ale aj sedliak pohodlne fajčí tabak, kým jeho hŕstku obilia, a to dokonca i v neúrodných rokoch, Slovak a Nemec v pote tvári zvažá a bolo by si treba želať, aby sa tu i Maďar vzdal svojej *národnej pýchy*. — Z toho vidíme, že sa prvý úžasne vyzná v priemysle Holanďanov a Britov a druhému je *lenivosť* a *národná pýcha* jedno a to isté. Obdivuhodná synonymika, z nej môže pán Gyurkovics tú svoju platne obohatiť.

Bez priemyslu Slovakov a Nemcov nemohol by si Maďar ani len svoj chlieb odkrojiť, ani poorať svoju roľu, pretože by nemal žiadne *železo*, ktoré dorábajú Slováci a Nemci, a tak by nemal ani žiaden nôž, žiadnu radlicu, žiadnu ihlu atď. — Nemal by ani žiadne *peniaze*, ani len medené, lebo zlaté, strieborné a medené bane spracúvajú Slováci a Nemci. — Nemal by ani len soľ na dennú potrebu, lebo soľ dorábajú Slováci, Rusíni a Nemci. Jeho pokrývku hlavy, jeho bielizeň mu práve tak pripravujú Slováci a Nemci. — Jeho vlnu, dobytok a iné produkty pomáhajú mu speňažovať zase len Nemci a Slováci, Rusíni a Srbi. Nemal by žiadnu knihu, ba ani len kalendár, lebo papierne a kníhtlačiarne sú v rukách Slovakov a Nemcov. — Nemohol by ani len drevenými šindľami pokryť svoj dom, lebo drevený tovar dorábajú Slováci. Oni ho zásobujú aj povozmi, sudmi, obrúčkami na ne, doskami, aj hrncami, mlyniskými vrecami a rôznymi životnými potrebami. — Vymaľujte si všetko toto obširnejšie a pomyslite si, ako biedne by sa muselo dariť Maďarovi, keby mu nepomáhali iné národy.

Načo teda tie nezmyselné výčitky a to stanovisko, že Nemaďari nie sú nič iné ako *chlieb z milosti jediaci*, ako *želiari*, hoci sú, ako sa už povedalo, dôkladne doma. — Sú oni voči vlasti vďační, lebo sú dobrí poddaní; všetky farchy znášajú v ešte väčšej miere než Maďari. Výmera celej sedliackej usadlosti je v Oravskej stolici 40, v Liptovskej a Zvolenskej 24 jutár poľa. Že sú ony zďaleka nie toľko hodné ako v Békešskej 38, v Hevešskej a Biharskej 32 jutár atď. vie každý, jednako však sú dane Slovakov o nič nie menšie ako dane Maďarov, ba skôr ešte väčšie.

Ak chcú byť Maďari *početne* silnejší, kto im prekáža, aby boli nimi z *vlastných* prostriedkov? Keď došli do krajiny, bolo ich čosi vyše *jedného milióna*, a za takmer jedno tisícročie sa sotva strojnásobili, hoci ich ešte posilnili Kumáni a Jazygovia. — No nie sú to *Maďari*, ktorí chcú pomádať všetky ostatné národy, lež biedni *Pseudomaďari*.

A čo by to malo za následok, keby sa všetci Slováci stali Maďarmi? — Skúsenosť učí, že celkom zmaďarizovaní Slováci sú hneď aj podnikaví lókupecek (zlodeji koní). Na to máme aj tlačené dôkazy. Pozrite si Tудо-

mányos Gyűjtemény 1822, XI, 23 o *Sarvašanoch*, a Hesperus 1815, 60 o *Orosházanoch*. — V slovenských stoliaciach sú väznice veľmi slabo zaplnené, ba v *Sarišskej* sú podľa Tudományos Gyűjtemény 1834, II, 14 častejšie celkom prázdne. Podľa maďarských novín má *Turčianska* len 14 väzňov, a už 70 rokov nebol v nej žiaden trest smrti. Mesto *Bardejov* malo roku 1841 dvoch väzňov, roku 1833 a 1834 ani jedného. V *Malom Honte* za 50 rokov popravili iba jedného človeka. — *Spišská* stolica má 39 väzňov, *Nitrianska* 54, *Hontianska* už 104, *Gemerská* 208, *Abanovohradská* 305, *Šomoďská* 306, *Báčanská* 600, *Sabolčská* 657, *Boršodská* 646, *Biharská* 700, a samo mesto *Subotica* 609! — Následky teda nijako nie sú potešiteľné.

7. Proti lipskej brožúre *Schreiben des Grafen Carl Zay* etc. protestovali viacerí veľmi náruživí, lebo vraj bola nezdvorilá a obsahovala dokonca odporné osobníckárstva. Treba pozrieť *Társalkodó* z roku 1841, čísla 33 a 39, *Századunk*, čísla 34 a 50, *Pesti Hirlap*, čísla 49, 59. Je pravda, tá brožúra nie je práve zdvorilá. Ale — a tu je to mirabile: všetci títo nijako neberú do úvahy, že pán gróf písal nielen oveľa nezdvorilejšie, ale zrejme celkom *nespravodlivo* a nanajvýš urážlivo. Státisícim Slovákov kládol za vinu také ničomnosti, ba dokonca zločiny, že keby z toho aj len polovička bola pravda, zaslúžili by, aby ich bez okolkov vyhnali z krajiny. Čujte len: „Proti tomu pestúnkinnu lonu, ktorému ďakujeme za náš život, náš duchovný a hmotný blahobyt — *zúriť*; nadávkami a osočovaniami ho *špiniť*; našu materinskú reč, živný element slobody, inteligencie, áno, samého protestantizmu, *chcieť zadusiť*; večné príkazy rozumu a humanity, v tejto veci k nášmu všeobecnému dobru smerujúce príkazy našich zákonov a našej vlády *potupne vysmievať* — je jeden z najväčších zločinov, je *matkovraždá!*“ — Pýtam sa, možno nevinnému početnému národu klásť za vinu viac ničomností a viac zločinov? Je to dôstojná reč z úst generálneho dozorca cirkví a škôl? A o takom niečom by sa malo hovoriť so šetrnosťou a úctou!!! — Či je to nie nanajvýš mirabile?

8. V 64. čísle *Hirlapu* sme čítali niečo veľmi podivuhodné, a to v úvodníku, ako aj v oznamovateli: Uhorsko môže šťastným urobiť len *slobodná pôda*; priemysel sa hneď nekonečne pozdvihne, bude sa produkovať dva razy toľko ako doteraz atď. (Gróf *Zay* chce naproti tomu urobiť Uhorsko *veľkým* a *šťastným* iba čírou *maďarizáciou*. *Társalkodó* 1840, číslo 102. Kto je teraz pravý *mesiáš* Uhorska, *Zay*, alebo *Kossuth*?) — Slobodnou pôdou sa rozumie pôda oslobodená od všetkých zemepanských dávok. Teda žiadni poddani, žiadni zemepáni! — Teda *sloboda* — *rovnosť*! — Toto pripomína deklamácie, ktoré predchádzali francúzsku revolúciu a ktoré urobili Francúzov takými *šťastnými*. Z toho zreteľa sa mi podobné kázne zdajú veľmi nerovnými a nebezpečnými. — Ale — dajme pozor — pisateľ

vezércikku¹¹⁵ sám sebe protirečí. Lebo práve tu rozpráva: u nás je omnoho viac pôdy vo *voľných* rukách ako v rukách daňou povinných; počínajúc Tolnianskou, kde sú 2/3, až po Sabolčskú, kde je 20/21 a Marmarošskú, kde je 43/44 častí v rukách *slobodných*, ktorí vôbec žiadnu daň neplatia. — Ak je teda sloboda od zemepanských dávok takým *talizmanom priemyslu*, prečo je priemysel v Uhorsku nie aspoň dvojnásobne toľký ako dosiaľ? — Je to nie pre zemepanské dávky, ale pre *lenivosť*. — Ukázal som už v Századunk 1840, číslo 53, že je v slobodnom Anglicku oveľa menej slobody ako u nás, a my jednako obdivujeme neobyčajný priemysel Britov. V *Čechách* a *Hornom Rakúsku* je pôda vôbec nie voľná. Poddaní ju obrábajú a všetci zemepáni platia dane, *veľké dane* — a koľký priemysel je tam! — Aj v *Sasku* je pôda poddanská a zdanená, a priemysel tam až prekvitá! Prečo je u nás nie ten istý prípad? — Lebo *lenivosť* a *nerozum* sú — ako vidieť — *národnou pýchou*! — Náš šľachtic je najľahostejšie božie stvorenie a jednako aj v Társalkodó 1839, číslo 19 stálo: že v šľachtických obciach popri najväčšom neporiadku vládne najväčšia núdza, chudoba a bieda. — Veľmi sa bojím, že také francúzske deklamácie o *slobode a rovnosti*, ktoré sa v Hirlape tak často vyskytujú, prinesú vlasti len najtrpkejšie ovocie. Je to najnezodpovednejšie zneužívanie tlače!

Nateraz toľkoto. — Najbližšie možno viac. Viedeň 26. augusta 1841.

PRÍLOHA ČÍSLO V

Odpoveď jedného Chorváta na súkromnú mienku istého kozmopolitu.

Redakcia záhrebských politických nemeckých novín vo svojom vedľajšom časopise Luna z 11. júla t. r., číslo 56, dala k dispozícii svoje stĺpce článku pod názvom „Súkromná mienka istého kozmopolitu“. V tomto článku jeho autor najprv berie do ochrany pána *grófa Karola Zaya*, generálneho dozorca protestantských škôl¹¹⁶ augsburského vyznania v Uhorsku proti istej v Lipsku vydanéj brožúre, vyvolanej jeho úradným listom, adresovaným levočským profesorom. Potom však postupom svojho článku presedláva a preskakuje na „správnu strednú cestu“, ktorú obľubuje krotký liberalizmus, a kde sa obvykle farcha nesie na obidvoch pleciah.

Len čo pán pôvodca vo svojej „Súkromnej mienke“, ktorú však uznal za dobré predložiť verejnosti, dal Maďarom priateľskú radu, aby započaté pokroky v *národnej záležitosti*¹¹ neohrozovali stálym trúbením na poplach a vyhrážaním, boľne vyvoláva: „Pre toto neslýchané štvanie a netrpelivé preháňanie niektorých exaltovaných priateľov vlasti došlo

teraz k tomu, že veľký počet Slovanov si meravo a pevne namyslel: Maďari ich chcú ozbiť o ich materinskú reč a všetky na ňu sa pripínajúce spomienky. Je to domnienka, ktorú nemožno vyvodzovať ani zo zákona, ani z rozvážnych rečí maďarských vodcov.“

Dovoľujeme si opýtať sa pána kozmopolitu, do ktorej kategórie priateľov vlasti sa domnieva dávať pána grófa Karola Zaya — či do triedy rozumných alebo do triedy exaltovaných vodcov? —

Kým v tomto smere dostaneme vyhovujúcu odpoveď, dovoľíme si predpokladať, že pán pôvodca „Súkromnej mienky“ nepochybne počíta spomenutého pána grófa medzi rozumných priateľov vlasti, lebo by ho inak iste nebol vzal do ochrany proti spomínanej brožúre. Ktorý Slovan však, ak má v tele akýkoľvek zvyšok ľudského citu, by sa po prečítaní zayovskej filipiky, datovanej 24. novembra 1840 v Bučanoch, v najväčšej miere nerozlútil na tento výhražný spis? Veď v ňom sa na jednej strane do neba vyzdvihuje s gigantickým vysokomyseľným preceňovaním maďarský element, ktorý má v Európe sotva dva milióny duší,^{ch} a na druhej strane s pohrdavým podceňovaním nielen slovanská národnosť sa zafahuje do blata, ale aj veľká európska mocnosť — mnohoročný priateľ a spojenec našej vlády — tak bezohľadne a bez každej rozvahy inzultuje. Človek by sa nazdal, že takýto produkt, bez všetkej múdrosti a umiernenosti, skôr mohol vyjsť z prepriateho mozgu niektorého maďarského peštianskeho študenta alebo z povestnej oficíny Jelenkora,¹ než z hlavy uhorského zákonodarcu. — Keď predsa môže taký vysokopostavený muž, ako pán gróf Zay, magnát a dedičný zákonodarca, a okrem toho ešte generálny dozorca celého protestantského školstva v Uhorsku,¹¹⁷ úradným spôsobom tak neláskavo palicu zlomiť nad jedným z troch najmocnejších a najpočetnejších národov v Európe, a verejne ho ciazhuje za nepriateľa a rušivý element európskeho vzdelania — kde a v ktorých radoch Maďarov máme ešte hľadať rozvážnych a cudzie práva šetriacich vodcov? — Kto nám pomenuje čo len jedného z moderných koryfejov nového Maďarstva, ktorý by v pomere k Slovanom úprimne dodržiaval jednoduchý kresťanský príkaz: „Nerob svojmu bližnému to, čo nechceš, aby sa tebe stalo?“

Mohol by nám teda pán pôvodca „Súkromnej mienky“, ak to vie, prinajmenšom podľa mena uviesť niekoľkých rozvážnych maďarských vodcov, ktorých predtým pomenoval in genere,¹¹⁸ aby sme im, ak sa chcú dokázať opravdivými kresťanmi voči svojim slovanským spoluobčanom, mohli vyjsť v ústrety na zmierenie s otvorenou bratskou rukou!

Pán zasielateľ tu rozoberaného článku v ďalšom výklade svojich náhľadov — keďže sa postavil do prostriedka medzi Slovanov a Maďarov — obidvom stranám povedal veľmi pekné a všetkého uvaženia hodné slová. Čoskoro však zase zanechal svoje neutrálne sprostredkujúce stanovisko

a prešiel s netajenou záľubou na maďarskú stranu, aby jej dával rady vo veci maďarizovania Slovanov, ktoré sa aj jemu zjavne zdá byť veľmi drahou srdečnou záležitosťou, a to rady na aplikovanie praktickejších a prirodzenejších prostriedkov, než boli dosiaľ používané. — Keďže dal na vedomie Maďarom, že odkedy je svet svetom, ešte ani jeden národný kmeň alebo čo aj len časť národného kmeňa dobrovoľne alebo z veľkodušnosti voči inému kmeňu sa nevzdal svojej prirodzenej národnosti, aby namiesto nej prijal inú, cudziu, ale že podobná metamorfóza sa musí diať vždy veľmi pomaly (bez toho, aby uviedol na to čo len jeden príklad), a to vždy podľa zákonov prírodnej nevyhnutnosti, privoláva im: „Preto nás nechajte kráčať napred pomaly a rozvážne ako múdry inžinier, ktorý zamýšľa odrezať serpentínu *mohutnej rieky*. Nestavia sa na rozhodujúce miesto a nevyhráža sa hrádzami, ku ktorým mu chýbajú brvná a kamene; neudiera bičom na vodu, lebo by tak sám seba ostriekal; nehádza sa do prúdu a nepokúša sa stlačiť ho svojimi ramenami do toho smeru, ktorý si želá mu dať; lež, keď preskúmal terén, bez mnohého *kriku* prereže serpentínu malou priekopou, odvedie ňou trochu vody a ostatok prenechá samému prúdu atď., atď.“

Za túto Maďarom udelenú priateľskú lekciiu sa musia Slovania, a tu predovšetkým Chorváti, veľmi úprimne poďakovať pánu kozmopolitovi, a to tým viac, že sa ani najmenej nezdráhal dať to na verejnosť, dokonca prostredníctvom v Chorvátsku vychádzajúceho a mnoho čítaného časopisu.

Maďarom sa teda radí v celkom otvorenej forme, aby pomaďarčili Slovanov úplne podľa prírodných zákonov, lebo podľa ubezpečovania radiaceho pána sa ríša hmoty v určitom vzťahu celkom tak má podrobiť týmto zákonom, ako aj ríša ducha. — Nepochybne on tu rozumie pod *rišou hmoty slovanský* a pod *rišou ducha maďarský element*, lebo inak by nemohol predpokladať, že má *mohutný slovanský prúd* proti svojej vôli vtiecť do malej, plytkej, močaristej maďarskej priekopy, ktorá sa má bez *mnohého kriku* s toľkým ostrovtipom prepichnúť do naznačenej serpentíny a ten prúd má skrze svoju vlastnú fyzickú váhu a silu v priekope pochovať svoju prastarú národnosť!

Slovania však odpovedia Maďarom: anche noi siamo pittori!¹¹⁹ Aj my chceme — podobní múdrym hydraulikom — so sondou v ruke na našej púti, prv než nastúpime novú cestu, dostatočne vyskúšať prípadné melčiny, piesčiny a močariny, a chceme, bez toho aby sme sa pustili do takto múdre vyhútaných prípadov, ďalej plávať v širom a veľkom riečišti nášho mohutného národného prúdu, ktorý nám Boh a príroda už od tisícročí vyhľadali, a to zmužile, rozvážne a nestarajúc sa o maďarské úskoky! Chceme — s nezlomnou vernosťou a poddanskou povinnosťou priateľsky pripojení k nášmu vyvýšenému monarchovi a k Jeho najvyššej otcovskej

vláde — svoju zdedenú národnosť s tým väčšou láskou a starostlivosťou zahrňovať a ochraňovať, čím viac odporu a prenasledovania budeme musieť znášať zo strany maďarománov za toto drahé dobro. — Keď zbadali, že s takými poburujúcimi násilenstvami započatá maďarizácia uhorských Slovanov nijako nenapreduje, pokúsili sa nielen na nich, ale aj na všetky slovanské kmene rakúskej monarchie uvaliť *podozrenie*, ako čo by ony pod zdanlivým práporom *panslavizmu* *prechovávali zradcovské tendencie voči nášmu milovanému rakúskemu cisárskemu domu* v prospech istej severnej moci. — Toto nízke osočovanie muselo čo najhlbšie uraziť každého rakúskeho Slovana a sám pán pôvodca „Súkromnej mienky“ sa čím najrozhodnejšie vyslovil proti tomuto hanebnému upodozrievaniu, postrádajúcemu všetok základ aj pravdu, lebo toto upodozrievanie sa v poslednom čase stále hustejšie opakuje.

Iste netreba mnoho rozsudzovacej schopnosti, uhádnuť, z akého prameňa pochádzajú tieto odvážne, ale bezzákladné obžaloby proti rakúskym Slovanom. Maďarizmus, sklamaný vo svojich najdôverivejších očakávaniach, že sa uhorskí Slovania náramne ľahkým spôsobom pomaďarčia, nenechá teraz bez povšimnutia žiaden prostriedok, aby túto svoju srdečnú záležitosť za akúkoľvek cenu napred nepohнал a dúfa, že bájkami o zločineckých tendenciách odcudzí slovanský národ našej múdrej a láskavej vláde. Tým však mieni získať pre seba pokryteckú zámienku a ospravedlňujúci dôvod na započaté vyhubenie slovanskej národnosti v Uhorsku a na dosiahnutie teraz ešte zastretého vrelomilovaného cieľa. Niet však nič ľahšieho, ako vyvieť na jasné svetlo v celej jeho biede tento temný luhársky manéver, ktorý bol zosnovaný s takou premyslenou zlomyseľnosťou. A na to nám dal k dispozícii najnepopierateľnejšie dôkazy sám pán gróf Zay vo svojom na začiatku spomenutom liste z 24. novembra 1840. Keďže v ňom spomenutý pán gróf *levočských* profesorov celou silou presviedčajúc opätovne exhortoval¹²⁰ v prospech horlivého rozširovania maďarizmu, v závere sa takto rozhovoril:

„Nech preto naši slovanskí bratia prestanú bezcieľne mrhať svoje duchovné sily a ich vodcovia nech pomyslia, že tým ľahko ohrozia svoje izolované postavenie. Nech všetky svoje sily zjednotia na maďarizovanie našej požehnanej vlasti, *ktorá bude len vtedy veľká a šťastná, keď bude maďarská.*“ Čujte! „Nech sa nenechajú predbehnúť svojimi bratmi, starovercami,¹²¹ ktorí, aj keď sú pre svoj pôvod (?) a svoje cirkevné pomery v bližšom príbuzenstve so Severom, predsa nadovšetko si vážia inteligenciu, konštitučnú slobodu a miernu vládu nášho otcovsky zmýšľajúceho panovníka a začínajú mužne podporovať maďarizovanie, slovom — nech sa stanú Maďarmi.“

Keď teda taký určite nepodozrivý dôverník, akým je vskutku pán gróf

Zay, dokonca grécko-nezjednoteným Slovanom, ktorí sú, ako on právom hovorí, pre náboženské vzťahy so Severom v príbuzenstve omnoho bližšom ako katolíci a protestanti, vydáva svedectvo, že si budú vedieť nadovšetko ceniť láskavú vládu nášho otcovsky nakloneného panovníka, ako sa potom môže niekto odvážať tvrdiť, že *katolícki a protestantskí Slovania nebudú nášmu milovanému rakúskemu cisárskemu domu aspoň takí oddaní, s práve takým množstvom lásky a vernosti ako grécko-nezjednotení?* — Len nepoctivosť a slepý, stupidný fanatizmus môže o tom pochybovať a vznášať invektívy a podrobovať takému odpornému podozreniu už od stáročí osvedčenú neochvejnú poddanskú vernosť rakúskych Slovanov k ich vyvýšenému panovníckemu domu. — Nadbytočne tu chceme uviesť ešte istú historickú skutočnosť, ktorá vybájené sympatie rakúskych Slovanov k Rusku usvedčuje z klamstva najjasnejším a najporážajúcejším spôsobom. K tomu by sme mohli pripojiť, ak by bolo potrebné, ešte stovky podobných prípadov, spočívajúcich na historickej báze, o vernosti Slovanov k svojmu monarchovi.

V osudný rok 1809 bola značná časť vojenského a provinciálneho Chorvátska¹²² v dôsledku viedenského mieru postúpená Francúzsku. Vtedajší francúzsky bojovný panovník, zachvátený nenásytným dobyvateľstvom, s radosťou uvítal túto novú akvizíciu, ktorá mu zaopatrila šesť ilýrskych¹²³ hraničiarskych plukov s viac než 25 000 bojovnými a boju zvyknutými vojakmi a hneď pri vypuknutí svojvoľne vyprovokovanej vojny proti Rusku roku 1812 značnú časť tohto nového armádneho prírastku poslal do boja.

Hoci viac než polovica proti Rusku povolaných ilýrskych vojnových oddielov sa skladala z grécko-nezjednotených súvercov, takže boli tej istej viery ako noví protivníci, jednako všetci Ilýri, bez rozdielu viery, pri každej zrážke s nepriateľom, najmä pri Ostrovne, Vitebsku, Polocku, Smolensku, pri Borodine a Mozajsku, pri Malojarslavci, pri Vjazme, Dorogobuši a Krasnoji, a potom pri rieke Berezine takým spôsobom zachovali svoju starú vojenskú slávu a vernosť k svojim zástavám, že francúzski generáli zadelenie týchto oddielov pod svoje velenie pokladali za zvláštnu priazeň svojho cisára.

Ani jediný ilýrsky vojak za celého vojnového ťaženia neprebehol k Rusom, a keď veľká francúzska armáda na svetoznámom ústupe z Moskvy sčasti pre nastávajúcu zimu a hlavne pre nedostatok vojenskej disciplíny sa rozprchlá ako plevy vo vetre, ilýrske pluky v poriadku a disciplíne, akej sa naučili pod rakúskymi zástavami, chrabro vzdorujúc všetkým ťažkostiam, v zatvorených radoch prešli nehostinné ruské stepi a vo vojenskom poriadku dosiahli pruskú hranicu. Francúzski generáli, odohnaní a bezmocne opustení vlastnými vojakmi, našli v pohostinných bivuakoch¹²⁴ Ilýrov

ochotné prijatie a ich priateľskou pomocou boli zachránení od nevyhnutného zániku alebo zajatia. —

Až vtedy, keď sa roku 1813 rakúsky prápor zase rozvinul na veľkom bojišti za právo a skutočnú slobodu proti útlaku a tyranstvu, začali Ilýri, kdekoľvek len našli príležitosť, opúšťať francúzske rady a začali sa zase zhromažďovať pod slávne rakúske zástavy.

Keď teda jeden z najvýznamnejších národných kmeňov rakúskych Slovanov, dokonca pod nenávidenou francúzskou vládou, proti ktorej aj sami ich otcovia ako vtedajší súčasníci viedli krvavé dlhoročné boje, vedel takto vzorne zachovať sľúbenú vernosť, akým právom si teda teraz dovoľujú maďarománi očierňovať tento statočný ľud? Ten ľud, ktorý po celé stáročia žil šťastne a spokojne pod láskavými, otcovsky naklonenými panovníkmi Rakúska, naraz by sa teraz uchýlil na zločinecké scestie a prechovával by trestuhodné sympatie k nejakej jemu celkom cudzej vláde? — Vari sa nazdávajú, že naša spravodlivá vláda ich duté, luhárske deklamácie a upodozrievania hneď prijme za hotový groš, bez toho, aby pátrala po dôkazoch a skutkoch, a strpí už započaté nivočenie slovanskej národnosti?

Všetci rakúski Slovania spoločne — majú plné právo žiadať od svojich obžalobcov, aby dokázali a odhalili tie im naimputované vlastizradné tendencie panslavizmu, aby boli vinníci, ak sú nejakí, potrestaní s celou prísnosťou zákona, čo iste každý svojmu panovníkovi verne oddaný Slovan uzná za spravodlivé a slušné. — Lež kýmkoľvek budú maďarománi tak pokračovať, že aj len bez tône pravdy budú do sveta hádzať prázdne a bezzákladné očierňovania proti údajnému panslavizmu, dotiaľ si každý rakúsky Slovan podržiava právo pred celou Európou ich kvalifikovať za zlomyseľných utŕhačov. Nechceme zakončiť túto odpoveď na „Súkromnú mienku istého kozmopolitu“ bez toho, aby sme nepodrobili bližšiemu osvetleniu istý pozoruhodný paradoxon, postavený v rozoberanom liste pána grófa Zaya.

Kým tento pán gróf s celou k dispozícii mu stojacou *fantáziou* škicuje v hrozivom obraze eminentné nebezpečenstvo, ktoré by očakávalo od severskej knuty európsku civilizáciu a slobodu, a keď hlboko zažalostil nad zánikom Poľska, hovorí: „Keby oná s našou vlasťou susediaca, príbuzná, nešťastná krajina ešte tu stála v celej životnej sile, vtedy by pestovanie slovanskej reči v našej vlasti ako niečo bezpečného zasluhovalo málo pozornosti. Keďže je však tento predný val európskej inteligencie (?) a slobody (?) rozrúnený a keďže stroskotali jeho náboženské, rečové a ústavné medzníky — pamiatky slávnej minulosti a zároveň výstražné znamenia! pre budúcnosť — je rad na našej uhorskej vlasti podľa zásluhy pochopiť tento moment svetovej udalosti a skazy a chrabro si zastať na jej mieste (Poľska), tým

viac, že nám pritom bude silnou oporou *samostatnosť* maďarského elementu, protestantizmus, nemecká vzdelanosť, ba aj samo naše zemepisné položenie.“

Lenže, aby dorástli na túto úlohu — tak si myslí pán gróf — museli by uhorskí Slovania svoju národnosť na bok odložiť,^k aby sa tak stal maďarský element *veľkým a mocným* a mohol sa na cudzí účet vyšvihnúť na takzvaný „grande nation“!¹²⁵

Keď by jednako sloboda Európy a jej civilizácia penasla nikde inde mocnejšiu podporu a účinnejšiu obranu proti tej — tak veľmi obávanaej severskej knute — túto obranu nám pán gróf Zay sľubuje v maďarskom elemente, a ten má najprv — bohvie prečo — zosilnieť zničením slovanskej a nemeckej národnosti v Uhorsku — naozaj by bolo veľmi zle s oboma týmito veľkými záujmami európskeho ľudstva. My medzitým môžeme pána grófa a tých jeho krajanov, ktorí podobne ako on trpia na *rusofóbiu*, ubezpečiť, že, chvalabohu, ako veci stoja teraz, sloboda Európy sa z tejto strany nemá čoho obávať. Ak by sa však severský obor niekedy opovážil svoje rameno ďalej rozprestrieť na európsky západ, čelil by mu nielen jednostranne sám maďarský element, ale najmä s ním spojený germánsky element, ktorý je podľa svojej veľkosti a moci povolaný čeliť severským prechmatom. A keď tento element aspoň do istej miery zostane spojený, je to viac než dostatočné udržať v príslušných medziach severského obra, ktorý roku 1831 mnoho utratil zo svojho nymbu nepremožiteľnosti.

Na čele tohto veľkého germánskeho elementu stojí ako predný múr mohutné Rakúske cisárstvo. Pod ochrannými kridlami jeho dvojitého orla žije bratské spoločenstvo šťastných národov, ktoré sa zo žiadnej strany nemajú ničoho obávať, kýmkoľvek sa s láskou a vernosťou vinú okolo trónu, založeného na práve a pravde. Nech teda pod egidou tohto trónu, z ktorého už od stáročí žiarila spravodlivosť a láska na šťastných poddaných Rakúska bez rozdielu národnosti, bratsky si podávajú ruky Maďari a Slovania, Nemci a Taliani, a nech sa ako deti jedného a toho istého veľkého otca, každý svojim zdedeným spôsobom, navzájom sa neobťažujú, radujú zo života! Nech však aj všetci spolu pokladajú za jednu za svojich najsvätejších povinností vzdať podlžnú a dojatú vďaku božej prozreteľnosti za dobrodenia a požehnania, ktoré humánna a otcovská vláda na nás všetkých tak hojne dáva prúdiť!

^a Pán Čaplovič je riaditeľom grófskeho Schönbornského majorátneho panstva Mukačevo a Szentmiklós v Uhorsku, je prisediacim viacerých slávnych stolíc. Je členom c. kr. poľnohospodárskej a hallskej prírodospytnej spoločnosti.

^b Táto brožúra dala podnet k tejto rozprave. Keďže v nej *Priateľ ľudí* nezdráhal sa uhorských luteránskych Slovákov dokonca v zahraničí rozkričať — tým sa zároveň sám zriekol všetkých nárokov na šetrenie a všetkých ohľadov.

^c S touto istou *lahkomyselnosťou* rozpráva na str. 12, 13, čo chcú Maďari, totiž svoju *politickú samostatnosť*. Okolo toho okružica síce nejaký kepienok, ale jednako len prezerajú *skutočné plány*, takže nevieme dosť obdivovať tú „*ľudsko-priateľskú*“ naivnosť, ktorá sa inak menuje *nerozvážnosťou*.

^d *Poznámka vydavateľa*. Tu sa pán Čaplovič veľmi mýlil. Nový obežník a lipská brožúra dokazujú pravý opak. „*Impavidum ferient ruinae*“, napísal srdnatý pán gróf. (Trosky pevne zostávajú; lat.).

^e Tak robia nevzdelané národy.

Poznámka sadzača.

^f Neskôršie som sa dozvedel, že je meno Szatócs maďarská verzia opravdivého slovanského mena Kramárčik. Je to učiteľ gramatiky v Rožňave, rodený spišský Slováč, a tak *rýdzi Maďar na posmech*. Tu mi prichádza na myseľ Ezopova bájka: „*Asinus indutus pelle leonis animalia terreat*.“ (Oslík oblečený do ľavej kože strašil zvieratá; lat.).

^g Nemci sú foltos németek, poplátnaní Nemci. Iris 1826, číslo 141. Aj to je povedané veľmi žartovne!

^h Národná záležitosť znamená v novomaďarskej reči „zničenie slovanskej národnosti v Uhorsku“.

^{ch} Súhrnný počet obyvateľov čistomaďarského a pečenahského pôvodu v Uhorsku, ak sa odpočítajú slovanskí a nemeckí odrodilci, nedosiahne ani celý počet dvoch miliónov, keďže všetky teraz k maďarskej národnosti počítané rodiny, ktoré majú mená Horváth, Kovács, Tóth, Németh etc., a ktoré iste tvoria najmenej ôsmy diel obyvateľov vlastného Uhorska, pochádzajú čiastočne zo slovanskej a čiastočne z germánskej rasy. Celkom správne podotýka náš ctihodný ilýrsky vlastenec pán gróf Janko Drašković vo svojej výzve na šľachtné dcéry Ilýrie, že je väčšina teraz žijúcich uhorských šľachtických rodín slovanského pôvodu.

ⁱ Allgemeine Zeitung z 19. júna 1841, číslo 160, sme zaviazaní veľkou vďakou, že nám dodal z Tygodnika Literackiego veľmi súcu ukážočku o urbanite a láske k blížnemu Jelenkora, tohto orgánu ultramaďarskej strany.

^j Veru výstražné znamenia! Maďari by si z nich mohli vziať veľmi blízky a živý príklad, kam až dospeje národ, keď opustí cestu rozumu a slepo sa vrhne do víru neskrutených vášní a chýtok!

^k Bosnu, Hercegovinu, Srbsko a Bulharsko už od štyroch storočí s mečom v ruke podmanili Turci, ktorých nazývajú barbarmi. Mnohí obyvatelia týchto krajín, aby zachovali svoje dobro a majetok, museli odprisahať kresťanstvo a prestúpiť na islam. Ich slovanskú národnosť im však dobyvatelia nielen ponechali nedotknutú, ale sami do tých provincií vtrhnuvší Turci zamenili svoju vlastnú reč za slovanskú v toľkej miere, že teraz len kadiovia a niektorí vyššie postavení úradníci rozumejú turecky, všetok ľud však — Turci i kresťania — hovorí len čistým ilýrskym nárečím. Uhorskí

Slovania si nenárokujú síce požadovať to od Maďarov, aby sa tí im kvôli zriekli svojej reči a svojho ázijského pôvodu, no jednako sa po uvedení tohto príkladu pokladajú za oprávnených môcť očakávať, že ich maďarskí bratia a spoluobčania nezaostanú v tolerancii za Turkami! — (Ilýrskym nárečím tu autor rozumel srbsko-chorvátsky jazyk. — Arab. kadi znamenalo bežne sudcu v malých mestách. Iný význam toho slova bol aj „učiteľ“.)

Editorské poznámky

¹ „Ja vám dám!“ (lat.), tak volal boh mora Neptun na búrlivé vetry vo Vergillovej Aeneide.

² Podstata (vec) sa mení podľa okolností atď. (lat.).

³ Valaškové (maď. fokos je valaška).

⁴ Páni moji, napredujeme! (maď.).

⁵ Odhlasovaná (z lat.).

⁶ Kramarsik bol učiteľom gramatickej (nižšej) triedy na gymnáziu. Názov „gramatista“ tu značí ironiu (ako čo by Kramarsik ešte sám bol žiakom tej triedy).

⁷ Zlomyselnosť presahuje (prevyšuje) vek (lat.).

⁸ Bol to Ján Chalupka, ktorý pod pseudonymom vydal Schreien des Grafen Carl Zay, ... (tu máme v celosti text v prekladoch obrán).

⁹ Biskupská hodnosť u evanjelikov v Nemecku.

¹⁰ (Zákona) sv. Štefana, II., kap. 51 a zák. čl. 7 z roku 1715, jeho § 9 (lat.).

¹¹ Označenie uhorských zákonov. Menšie číslo označuje zákonný článok (zákon) a letopočet znamená rok jeho vydania.

¹² Šľachticovi (špan.). Mieni sa ním don Quijote, hrdina známeho Cervantesovho románu.

¹³ Až do zunovania (lat.).

¹⁴ Lat. označenie prevrátenej etymológie: háj je preto lucus (svetlina), lebo v ňom niet žiadne svetlo.

¹⁵ Reč nemá nenávisníka, iba ak nevedomca (lat.).

¹⁶ Klasický autor (lat.; ironické).

¹⁷ Aké bláznovstvo vás to popadlo? (lat.).

¹⁸ Chorobné sny (lat.).

¹⁹ Briareus bol v gréckom bájosloví obor so sto rukami, ktorý s dvoma bratmi strážil v Tartare (podsvetí) Titanov, premožených olympskými bohmi.

²⁰ Sialené, nezmyselné (lat.).

²¹ Do živého (sa im udiera; lat.).

²² Slovák je nie človek; Slováci len „povedajú“ (diškurujú).

²³ Autor tým mieni generálny konvent, ktorý mal byť vlastne len cirkevnou radou, ale fakticky neprípustne zasahoval do štruktúry uhorského evanjelictva.

²⁴ Porov. pozn. 1.

²⁵ Trosky pevne zostávajú (lat.).

²⁶ Keď sa svet zrúti (lat.).

- ²⁷ Vojna všetkých proti všetkým (lat.).
- ²⁸ Môžete si voliť (maď.), ironické opakovanie Zayových slov, ktoré on adresoval Slovákom.
- ²⁹ Podľa kráľovho príkladu (lat.). Kráľom sa tu myslí – Zay.
- ³⁰ Rečník (lat.), tiež ironické.
- ³¹ Porov. pozn. 16.
- ³² Porov. pozn. 18.
- ³³ Živio, nech žije! (maď.).
- ³⁴ Udavačov, donášačov (gréč.).
- ³⁵ Opilsti (lat.).
- ³⁶ Starý obraz: nem. die Lunte znamená zápalný knôt, ktorý by v tomto prípade ohrozil udavačov (chytili by sa do vlastnej pasce).
- ³⁷ Hlúposť (franc.).
- ³⁸ V tomto prípade srbská. Skladala sa z niektorých vážnych srbských študentov bratislavského evanjelického lýcea.
- ³⁹ Tu leží had v tráve! (lat.). Z toho vykúka čertovo kopyto.
- ⁴⁰ Povedal som! (lat.).
- ⁴¹ Podivuhodnosti, neobyčajné veci (lat.).
- ⁴² Szatócs (maď. = kramár) bolo doslovným prekladom Kramarcsikovho slovenského priezviska, takže autor správne v tom videl pseudonym (uňho „biedna maska“).
- ⁴³ Tam Zay vtedy býval.
- ⁴⁴ Z lat. libellus: list (ironické).
- ⁴⁵ Neslušne, drzo (z lat.).
- ⁴⁶ Porov. pozn. 28.
- ⁴⁷ Mýliť sa je ľudské (lat.).
- ⁴⁸ Porov. pozn. 34.
- ⁴⁹ Krivdami, priekoriarmi (lat.).
- ⁵⁰ Jednorečovým (gréč.), je to opak polyglotného, mnoharečového štátu (tiež gréc.).
- ⁵¹ Kráľovstvo jednej reči a jedných mravov je slabé a krehké (lat.).
- ⁵² Rácmi rozumel autor Srbov. Slavónci netvorili osobitný národ; boli to srbsko-chorvátsky hovoriaci obyvatelia Slavónska, súčasť Chorvátska (malo svoju autonómiu a svoj snem v Záhrebe).
- ⁵³ Rumunov.
- ⁵⁴ Albánci (Škiptari) katolíckej konfesie.
- ⁵⁵ Keď nebesia (dovolia, pripustia; lat.).
- ⁵⁶ V starej gréčtine to boli známky minulosti (prímnožky slabičné a časové) v indikative všetkých historických časov.
- ⁵⁷ Je to posmešok, lebo lat. passer je vrabec, takže išlo len o maď. koncovku v latinizovanom priezvisku.
- ⁵⁸ Oznámenie konkurzu. Tento termín je aj dnes bežný v maďarčine.
- ⁵⁹ Obidva tieto termíny sú aj v dnešnej maďarčine a obidva značia „spolok“.
- ⁶⁰ Alebo Caesar alebo nič! (lat.), čiže: všetko alebo nič.
- ⁶¹ Vždy sa zháňame za tým, čo je zakázané (lat.).
- ⁶² Z úradu, z úradnej povinnosti (lat.).
- ⁶³ Bujný, ľahkomyselný (lat.).
- ⁶⁴ V orig. „bewegliches Eigenthum“, čo je zrejma chyba (malo stáť „unbewegliches“ nehnuteľný). Prekladám zhodne s originálom, ale upozorňujem na chybu, ostatne z kontextu aj tak zrejmu.

- 65 Kohút spievajúci, na strome sediaci, jablká pojedajúci, kikiriki vykrikujúci atď. (lat.).
- 66 Nemáš hrušky v kešeni? (lat.).
- 67 Namôjdušu! (lat.).
- 68 Prvé je chybné, v zátvorke je správny lat. tvar: pre božiu lásku (preboha).
- 69 Keď mám dobré víno, hovorí môj jazyk po latinsky (lat.).
- 70 Akože ste spali? (srbochorv., so slovesom z lat.).
- 71 Či vás blchy morili (tak isto ako v pred. pozn.).
- 72 Čo nechceš aby tebe robili, nerob ty inému (lat.).
- 73 Popletená reč, nezmysel (z lat. anekdoty, kde namiesto „Gallus Matthiae“ = kohút Matejov povedali „Galli Matthias: = Matej kohútov“).
- 74 Silou slova (čiže už pojmove; lat.).
- 75 Obyvatelia krajiny (lat.).
- 76 Veniec, dar z krásnej literatúry (maď.).
- 77 Strašné aj len povedať (lat.).
- 78 Horlivci (gréc.).
- 79 Rečou neopovrhne nikto, iba ak nevedomec (lat.).
- 80 Krajinská rana, pohroma (maď.).
- 81 Z Domanoviec a Leštín (lat.), zemianske predikáty Zmeškalove.
- 82 Odplaty (lat.).
- 83 Kto mnoho dokazuje, nič nedokáže (lat.).
- 84 Vypátrať, vyskúmať (z lat.).
- 85 Voda uhorskej kráľovnej (franc., lat.).
- 86 Prehľad literárnej obce v Uhorsku (lat.), názov dejín literatúry.
- 87 Nariadenie kremnickej obce (lat.).
- 88 Dosl. nepravé (falošné) zošľachťovanie (maď.).
- 89 Groš mal hodnotu troch grajciarov (20 groší bola celá zlatka = 60 grajciarov).
- 90 Obed, večera.
- 91 Orať, siať, žať, pšenica, obilie, zbožie (maď.).
- 92 Seno, slama, klas, kosa, hrable, brána.
- 93 Na úpätí Železného vrchu (lat.).
- 94 Šesť kožiarov (lat.).
- 95 Garbiara (lat.).
- 96 Sú to čisto odborné názvy, preto ich neprekladám.
- 97 Ako v pred. pozn.
- 98 Nádorispan zo slov. nádvočník, vármegye (stolica) z meďa, neskoršia medza, robot = robota. Pristaldi (juhoslov. pristav) a dušeníci prichádzali v starom uhorskom práve.
- 99 Obrad na zisťovanie pravdivosti (lat.).
- 100 Temnica (maď.).
- 101 Ako jednému, tak aj druhému! (lat.).
- 102 Dorábateľia ľahkých kočiarov (lat.).
- 103 Porov. pozn. 41.
- 104 Všetko už bolo, čo by som mohol zapierať (lat.).
- 105 Prísediaceho (z lat.).
- 106 Podivuhodné (lat.).
- 107 Hlavnom zhromaždení (z lat.).
- 108 Najpodivuhodnejšia podivuhodnosť (lat.).
- 109 Reční, hovorí (z lat.).

- 110 Buditeľskú pieseň chorvátsku.
- 111 Čo nechceš aby tebe robili, to ty rob inému (lat.).
- 112 Hmlisté temnosti vychádzajúceho slnca (lat., ale zle).
- 113 Mosty sa podopierajú brehmi (lat., ale zle).
- 114 Želiari (maď.).
- 115 Úvodníka (maď.).
- 116 Mylná štylizácia chorvátskeho pisateľa: Zay bol generálnym dozorcóm všetkých evanjelických zborov v Uhorsku, takže mal omnoho širšiu kompetenciu.
- 117 Porov. pred. pozn.
- 118 Súhrne (lat.).
- 119 Aj my sme maliari! (tal.).
- 120 Povzbudzoval, napomínal (lat.).
- 121 Rozumej pravoslávnyimi, konkrétne Srbmi, keďže je reč o slovanských pravoslávnych v Uhorsku.
- 122 Totiž chorvátskej Vojenskej hranice a civilného územia, podeleného na stolice a podriadeného chorvátskemu bánovi a snemu v Záhrebe.
- 123 Srbsko-chorvátskych. Od Rakúska na krátky čas odtrhnuté a k Francúzsku pripojené územia Napoleon nazval Ilýrskymi provinciami.
- 124 Vojenských táboroch pod šírym nebom (z franc.).
- 125 Veľký národ (franc.).